Primjena strukturnih fondova EU u informatičkoj komunikacijskoj tehnologiji

Prka, Mihaela

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:114:000937

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

Repository / Repozitorij:

FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / disertations

Sveučilište u Zagrebu

Fakultet političkih znanosti

Diplomski studij politologije

Mihaela Prka

PRIMJENA STRUKTURNIH FONDOVA EU U INFORMATIČKO KOMUNIKACIJSKOJ TEHNOLOGIJI

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2016

Sveučilište u Zagrebu

Fakultet političkih znanosti

Diplomski studij politologije

PRIMJENA STRUKTURNIH FONDOVA EU U INFORMATIČKO KOMUNIKACIJSKOJ TEHNOLOGIJI

DIPLOMSKI RAD

Mentor: dr.sc. Nataša Beširević

Student/ica: Mihaela Prka

Zagreb

rujan, 2016

Izjavljujem da sam diplomski *rad Strukturni fondovi za malo i srednje poduzetništvo u svrhu ICT-a*, koji sam predala na ocjenu mentoru prof. dr. sc. Nataši Beširević, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekla ECTS-bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Mihaela Prka

SADRŽAJ

1 UVOD 4
1.1 Teorijski okvir 6
1.2 Metode istraživanja 6
2 KOHEZIJSKA (REGIONALNA) POLITIKA EUROPSKE UNIJE 7
2.1 PROVEDBA KOHEZIJSKE POLITIKE EUROPSKE UNIJE U DRŽAVE ČLANICE 9
2.1.1 PROVEDBA KOHEZIJSKE POLITIKE: SLUČAJ HRVATSKA 10
3 MALO I SREDNJE PODUZETNIŠTVO (MSP) 11
3.1 MALO I SREDNJE PODUZETNIŠTVO (MSP) NA EUROPSKOM TRŽIŠTU 12
3.1.1 MALO I SREDNJE PODUZETNIŠTVO (MSP) NA TRŽIŠTU REPUBLIKE HRVATSKE 14
3.2 EUROPSKA UNIJA O MALOM I SREDNJEM PODUZETNIŠTVU (MSP) 15
3.2.1 STRATEGIJA REPUBLIKE HRVATSKE ZA PODUZETNIŠTVO 16
3.3 EUROPSKI FOND ZA REGIONALNI RAZVOJ 17
3.3.1 OP KONKURENTNOST I KOHEZIJA 18
3.3.2. ISTRAŽIVANJE STRUKTURNIH FONDOVA ZA MALO I SREDNJE PODUZENTIŠTVA 20
4 INFORMATIČKO KOMUNIKACIJSKE TEHNOLOGIJE (ICT) 24
4.1 ICT ZA RAZVOJ MSP-a 24
4.2 FAZE RAZVOJA MSP-a I UPOTREBA ICT-a 27
4.3 POTENCIJAL ICT-a U HRVATSKOM MSP-u 29
5 UTJECAJ POLITIKA EUROPSKE UNIJE NA ICT U MALOM I SREDNJEM PODUZETNIŠTVU 30
5.1 EUROPSKA UNIJA I ICT 30
5.1.1 REPUBLIKA HRVATSKA I ICT 32
5.1.2 ISTRAŽIVANJE STRUKTURNIH FONDOVA ZA MSP U SVRHU ICT-A 33
6 ZAKLJUČAK 39

Popis ilustracija

Tablice

Tablica 1. Prikupljeni podaci o strukturnim fondovima 21

Tablica 2. Rezultati istraživanja InfoCumulus.....29

Tablica 3. Podaci zatvorenih natječaja strukturnih fondova.....33

Tablica 4. Podaci otvorenih natječaja za MSP.....37

Slike

Slika 1. Udio u ukupno zatvorenim natječajima ERDF-a.....22

Slika 2. Udio u natječajima OP KK + OP RK.....22

Slika 3. Udio u otvorenim natječajima ERDF-a.....23

Slika 4. Pristup internetu u poduzećima i po veličini u 2015.....25

Slika 5. Uporaba ICT-a u poduzećima u 2015.....26

Slika 6. Udio natječaja za ICT u natječajima za MSP.....34

Slika 7. Udio raspoloživih sredstava za ICT unutar sveukupno raspoloživih sredstava za MSP.....35

Slika 8. Udio ICT projekata u sveukupnom broju MSP projekata.....35

Slika 9. Udio iskorištenih sredstava s obzirom na raspoloživa sredstva natječaja za MSP.....36

Slika 10. Udio raspoloživih sredstava strukturnih fondova u ICT potencijalnom tržištu.....38

Kohezijska (regionalna) politika služi kao instrument financijske solidarnosti i kohezije EU, te kao takvoj jedan od fokusa je malo i srednje poduzetništvo koje je bitan čimbenik europskog gospodarstva i njegovog održivog razvoja. Tržišna pozicija MSP-a ovisna je o stupnju njegove razvijenosti. U današnjem informatičkom svijetu, MSP kako bi postigao viši stupanj razvijenosti koristi se modernizacijom ICT-a. Kohezijska politika kroz financijska sredstva ERDF-a omogućuje MSP-u bolje tržišno pozicioniranje i bolju razvijenost, te slijedi informatičko-komunikacijski trend modernizacije.

Ključne riječi: Kohezijska politika, malo i srednje poduzetništvo, ERDF, ICT

1 UVOD

Hrvatska je pristupom u Europskoj Uniji izborila svoje mjesto na Europskom jedinstvenom tržištu. Područje istraživanja Europske Unije postalo je sve veći fokus akademske zajednice, a na tržištu rada vidljiv je porast radnih mjesta u konzultativnim sferama povezanim sa korištenjem EU fondova. Postoji niz istraživanja kako fondovi utječu na gospodarstvo Europske Unije i obrnuto, veliki broj istraživanja slučaja ili komparativnih analiza kako članstvo u EU utječe na gospodarstvo Republike Hrvatske. Primarni fokus ovog rada su mali i srednji poduzetnici na Europskom tržištu koji čine više od 99% tržišta EU, pa tako i Hrvatske. Važnost malog i srednjeg poduzetništva za tržište je neupitna i biti će dodatno dokazana kroz rad. U današnjem svijetu 21.stoljeća kojeg karakterizira sveprisutna informatičko-komunikacijska tehnologija i visoki stupanj njenog korištenja i sve veće nužnosti, javlja se pitanje njene iskoristivosti u svrhu razvoja malog i srednjeg poduzetništva. Čini se neupitna i činjenica da ne postoji dio života, pa tako i poslovnog, u kojem nismo usko vezani uz neke oblike informatičke i komunikacijske tehnologije i raznih *gadgeta* koje svakodnevno koristimo. Valja napomenuti, kako u svrhu rada u cilju istraživanja modernizacije ICT-a za razvoj srednjeg i malog poduzetništva, pojam poduzetništva isključivati će mali udio poduzetništva koje se temelji na tradicionalnim oblicima i poslovnim procesima koji čine njegovu srž. Ako je toliko velika ovisnost razvoja malog i srednjeg poduzetništva za razvoj

održivog i konkurentnog gospodarstva Europske Unije i u isto vrijeme razvoj malog i srednjeg poduzetništva ima veze sa modernizacijom ICT-a koju provode vrijedno je postaviti pitanje o politikama koje se provode koje bi pospješili i omogućili kretanje razvoja u tom smjeru.

Rad se sastoji od tri osnovna dijela. Kako bi kroz rad objasnili politike prema malom i srednjem poduzetništvu i instrumente kojima se te politike provode i implementiraju, prvi dio rada činiti će temelj, odnosno kratki prikaz kohezijske (regionalne) politiku Europske Unije. Drugi dio rada objašnjava malo i srednje poduzetništvo, te njegovu ulogu na Europskom i Hrvatskom tržištu. Hipoteza drugog dijela rada je sljedeća: Razvoj MSP-a utječe na gospodarski razvoj EU i Hrvatske. Pri tome gospodarski razvoj čin nezavisnu varijablu, a razvoj MSP-a zavisnu koju dokazujemo. Gospodarski razvoj i održivi gospodarski rast kao jedan od vodećih ciljeva kohezijske politike jasno je određen Strategijom 2020. Politike koje s provode u svrhu tog cilja dotiču se i MSP-a kao jednog od faktora razvoja gospodarstva EU i Hrvatske. Kako bi dokazala tvrdnju, provest ću istraživanje natječaja strukturnih fondova u Hrvatskoj kao financijskog instrumenta kohezijske politike i prikazati koliki udio može koristiti MSP. Treći dio rada objašnjava utjecaj ICT-a na srednje i malo poduzetništvo. Kroz treći dio dokazujemo hipotezu kako razvoj MSP-a ovisi o ulaganju i modernizaciji ICT-a. Pri tome razvoj MSP-a čini nezavisnu, a ulaganje u ICT zavisnu varijablu koju dokazujemo. I zadnji dio rada čini sumiranje ukupnog istraživanja koje odgovara na naše istraživačko pitanje: omogućuju li EU razvoj MSP-a kroz financiranje interne modernizacije ICT-a? Tezna rečenica je sljedeća: Financiranje strukturnim fondovima omogućuje modernizaciju ICT-a za potrebe razvoja MSP. Zastupam i naposljetku dokazujem početnu hipotezu. Malo i srednje poduzetništvo može kroz strukturne fondove modernizirati ICT i tako unaprijediti svoje poslovanje i poziciju na tržištu. Osim natječaja čije su definirane aktivnosti isključivo ICT, MSP može unutar ostalih natječaja financirati ICT kao dio šireg projekta. Kroz posljednja tri dijela paralelno sa Europskim bit će prikazan slučaj Hrvatske, te se cijeli rad i istraživanje koncipira tako da MSP u Hrvatskoj upozna načine na koje može koristeći sredstva Europske Unije kroz modernizaciju ICT-a razviti svoje poslovanje i postati konkurentnijim na tržištu.

1.1 TEORIJSKI OKVIR

Teorijski okvir unutar kojeg se nalazi rad je teorija višerazinskog upravljanja unutar Europskih integracija. Koncept višerazinskog upravljanja u politološku znanost uveo je Gary Marks 1993.godine. Od tada se teorija višerazinskog upravljanja uzdiže kao jedna od najpotentnijih teorija europske integracije (Nikić Čakar, 2007:144). Sam pojam višerazinskog upravljanja označava proces donošenja odluka koji karakteriziraju specifični odnosi između višestrukih teritorijalnih razina. Ovlasti donošenja odluka ne monopoliziraju središnje vlade nego su podijeljene između različitih aktera na nekoliko razina upravljanja. Kolektivno donošenje odluka na europskoj razini uključuje značajan gubitak kontrole nacionalnih vlada nad procesom. Političke arene međusobno su povezane,a ne ugniježđene. Subnacionalni akteri uspostavljaju izravne veze sa supranacionalnim akterima, ali i formiraju međusobne saveze i organizacije radi lakšeg promoviranja zajedničkih interesa. Važnost koju teorija višerazinskog upravljanja ima unutar Europskih integracija vidljiva je kroz potpisivanje Povelje o višerazinskom upravljanju u Europi koju je 2014.godine usvojio Odbor regija. Povelja predstavlja politički manifest europskih gradova i regija kojim se sva tijela javnih vlasti pozivaju da višerazinsko upravljanje uključe u svakodnevno stvaranje i provođenje politika. Po teoriji višerazinskog odlučivanja to uključuje partnerski rad različitih razina vlasti (lokalne, regionalne, nacionalne i europske) i primjenu niza načela kao što su sudjelovanje, suradnja, otvorenost, transparentnost, uključenost i usklađenost politika, koja bi trebala usmjeravati učinkovito stvaranje politika te čine osnovni uvjet za jamčenje uspjeha javnih politika u korist građana. Teorija višerazinskog upravljanja predstavlja teorijski okvir rada jer odgovara načelima kohezijske politike. Nakon reforme kohezijske politike EU iz 1988.godine i uvođenja načela partnerstva kohezijska politika postala je direktno povezana sa višerazinske vladavine u smislu predstavljanja okoliša u kojem se danas formaliziraju i implementiraju zajedničke europske politike.

1.2 METODE ISTRAŽIVANJA

Opća metodologija koju rad slijedi je deduktivna. Deduktivna metoda je sustavna primjena deduktivnog načina zaključivana u kojem se iz općih sudova izvode posebni i pojedinačni zaključci. Pretpostavlja poznavanje općih znanja na temelju kojih se spoznaje ono posebno ili

pojedinačno. Deduktivna metoda omogućiti će sužavanje fokusa od općenitih politika Europske Unije na politike koje EU vodi prema malim i srednjim poduzetnicima, paralelno prikazujući rečeno na slučaju Republike Hrvatske. Unutar deduktivne analize koristit ću i analitičko-sintetičku metodu spoznaje. Analiza i sinteza kao dvije odvojene metode koje se međusobno pretpostavljaju I imaju zajednički predmet istraživanja. Metoda analize postupak je znanstvenog istraživanja raščlanjivanjem složenih pojmova, sudova i zaključaka na njegov jednostavnije dijelove. Rad će metodom deskriptivne analize istraživati politiku kohezije svodeći na pojedinačne ciljeve. Metoda sinteze ima ulogu u sumiranju rezultata istraživanja i dat će odgovarajući oblik rezultatima. Nedostatak u korištenju ovih metoda je što mogu dovesti do zanemarivanja pojava i svojstava koja eventualno mogu otežati ispitivanje predmeta istraživanja. Rad prihvaća kritiku metode zbog unaprijed zadanog i ograničenog obujma rada.

Unutar primarne metodologije u radu će biti korištene i dvije sekundarne metode: metoda studije slučaja i metoda brojenja. Metoda studije slučaja postupak je kojim se izučava neki pojedinačni slučaj iz određenog znanstvenog područja. U radu se studija slučaja primjenjuje na slučaj Hrvatske kao jedne od članica Europske Unije. Metoda brojenja kvantitativni je metodski postupak kojim se utvrđuje broj elemenata ili članova nekog skupa ili klase. Ovaj postupak pomoći će radu u utvrđivanju hipoteze, te koristi u svrhu kvantitativne analize natječaja strukturnih fondova u Republici Hrvatskoj.

2 KOHEZIJSKA (REGIONALNA) POLITIKA EUROPSKE UNIJE

Kohezijska politika Europske Unije drugim riječima nazvana «Regionalna politika» osmišljena je radi smanjenja privrednih i socijalnih razlika između država članica Europske Unije pomaganjem regionalnog razvoja. Nije samo riječ o regionalnom razvoju u uskom smislu te riječi, nego o povezivanjem regija na nivou Europske Unije smanjivanjem postojećih razlika između njih (Mirić, 2009). U kontekstu Europske Unije, regionalizacija se može razumjeti dovođenjem u vezu sa institucionalnom stranom stvari zbog čega se razlikuje od regionalizma kao političkog i ideološkog pokreta. Prema tome, regionalizacija se generalno shvaća kao stvaranje novog nivoa u državnoj teritorijalnoj organizaciji, osnivanje

novih institucija koje variraju u odgovornosti i moći, ali su uvijek iznad nivoa postojećih lokalnih institucija (Mirić, 2009). Kohezijska (regionalna) politika služi kao instrument financijske solidarnosti i kohezije EU, te je usmjerena na poboljšanje uvjeta života i rada građana najmanje razvijenih dijelova Unije.

„Sredstva regionalne politike služe za financiranje strateških prometnih i komunikacijskih infrastruktura, za poticanje prelaska na gospodarstvo koje ne utječe negativno na okoliš, za poticanje manjeg i srednjeg poduzeća (MSP) da postanu inovativna i konkurentna, za otvaranje novih i dugotrajnih radnih mjesta, za poticanje i modernizaciju obrazovnih sustava te za stvaranje isključivijeg društva“ (Ured za publikacije Europske unije, 2014)

Važnost regionalne politike za zemlje članice najvidljivija je na primjeru Irske. „Kada je Irska 1973. godine postala članica EU, njen BPD bio je 64% niži od prosjeka Unije, a danas je među najvišima u Uniji.“ (Kesner-Škreb, 2009). Jedan od prioriteta današnje regionalne politike EU jest približavanje životnog standarda zemalja članica nakon proširenja 2004. godine prosjeku Europske Unije. Postoji niz razloga za regionalnu nejednakost, ali jedan od najvećih povoda za promjenu i veći naglasak na regionalnu politiku unutar Europske Unije je ulazak bivših centralističko-planskih zemalja u EU. U proračunu EU-a za 2014 - 2016 regionalna politika čini njegov najveći dio (351,8 milijardi eura od ukupno 1082 milijarde eura) (Kesner-Škreb, 2009). Regionalna politika naziva se kohezijskom politikom budući da za cilj ima ekonomsku, socijalnu i teritorijalnu koheziju u smislu poticanja konkurentnosti i zelenog gospodarskog rasta, više prilika za zapošljavanje i bolje kvalitete života, povezivanje regija kako bi mogle zajednički iskoristiti svoje snage u rješavanju zajedničkih izazova što bi pridonijelo jačanju EU u cjelini.

« Povjerenik za regionalnu politiku Johannes Hahn naglasio je da je „kohezijska politika već dala veliki doprinos kako bi se osiguralo blagostanje u EU. Međutim, s obzirom na gospodarsku krizu, ona mora postati pokretač rasta i konkurentnosti. Veći učinak postići će se usmjeravanjem ulaganja u ključna područja za rast, tj. u mala i srednja poduzeća, inovacije i energetsku učinkovitost.“ “(Jovančević, 2012:202)

Regionalna politika svojim investicijama daje potporu u provođenju strategije Europa 2020. Europa 2020. strategija je Europske Unije za poticanje pametnog, održivog i uključivog rasta. Unutar strategije, Europska komisija predložila je pet ciljeva koje Unija mora doseći do kraja 2020 (Hrvatska gospodarska komora, 2015). Prvi koji se navodi je zaposlenost 75% populacije u dobi između 20 i 64 godine. Drugi, investiranje 3% ukupnog BDP-a EU u

istraživanje i razvoj. Treći, smanjena stopa napuštanja škola (ispod 10%) i 40% populacije u dobi od 30-34 godine života sa završenim 3.stupnjem obrazovanja. Četvrto, najmanje 20 milijuna ljudi izašli iz siromaštva i socijalne isključenosti. Peti cilj je klimatsko-energetski. Povećanje energetske učinkovitosti za 20%, 20% više energije iz obnovljivih izvora, te smanjenje emisija stakleničkih plinova.

Kohezijska politika EU-a financira se iz tri glavna fonda: Europski fond za regionalni razvoj (eng. *European Regional Development Fund − ERDF*), Europski socijalni fond (eng. *European Social Fund − ESF*) i Kohezijski fond (eng. *Cohesion Fund - CF*). ERDF ima za cilj jačanje ekonomske i socijalne kohezije i smanjenje razvojnih razlika između regija. ESF potiče zapošljavanje i mogućnosti zaposlenja u EU-u. CF financira projekte iz područja prometa i okoliša i ciljane članice su one čiji je bruto nacionalni dohodak po glavi stanovnika manji od 90% prosjeka EU-a.

2.1 PROVEDBA KOHEZIJSKE POLITIKE EUROPSKE UNIJE U DRŽAVE ČLANICE

Sljedeći kratki opis osnovnih ciljeva kohezijske politike, objasnit ću postupak kojim se politika implementira u države članice i u krajnjem cilju koristi financijske instrumente kohezijske politike. Prvi korak tog postupka čine Partnerski sporazumi. Partnerski sporazum je krovni plansko-programski dokument kojim neka država članica planira ulaganja iz europskih fondova za sedmogodišnje razdoblje. Partnerskim sporazumima iscrtavaju se strateški ciljevi i investicijski prioriteti svake države članice koji se moraju naslanjati na ciljeve strategije Europa 2020. (Hrvatska gospodarska komora, 2015). Nacionalne vlasti pregovaraju o partnerskim sporazumima sa Europskom komisijom koja za svaku državu članicu priprema Stajalište (*Position Paper*) o nastanku Partnerskog sporazuma. *Position Paper*-om Europska komisija obavještava pojedinu državu članicu o glavnim izazovima i financijskim prioritetima, te daje okvir za dijalog koji prethodi Partnerskom sporazumu.

Da bi se u pojedinoj zemlji odredila prioritetna područja u koje bi se usmjeravala sredstva iz fondova EU moraju biti definirani Operativni programi (OP), koordinacijsko tijelo (KT), posrednička tijela, tijelo za ovjeravanje i tijelo za reviziju. "Operativni programi su programski dokumenti kojima se određuju prioritetna područja (tzv. prioritetne osi) u koje će se usmjeravati sredstva iz fondova EU. Jednom usvojeni, operativni programi čine osnovu za

upotrebu sredstava Kohezijske politike u razdoblju 2014. - 2020. godine. "(Hrvatska gospodarska komora, 2015:33).

2.1.1 PROVEDBA KOHEZIJSKE POLITIKE: SLUČAJ HRVATSKA

Hrvatskoj će za poticanje vlastitog razvoja u okviru kohezijske politike EU-a od 2014. do 2020. biti na raspolaganju ok 8,6 milijardi eura (Đulabić, 2014)

Partnerski sporazum Republike Hrvatske za financijsko razdoblje 2014. – 2020. definira prioritete financiranja u kontekstu iskorištavanja Europskih fondova. Sadrži ključna pitanja Gospodarskog programa i povezanih Radnih dokumenata koje je pripremilo Vijeće Europe, te detaljan opis kako će Hrvatska sa raspoloživim resursima iz Strukturnih fondova pridonijeti ostvarenju ciljeva Europa 2020. Prijedlog partnerskog sporazuma upućen je Europskoj komisiji u travnju 2014 i prihvaćen od strane Europske komisije krajem listopada 2014. „Cjelokupnim procesom programiranja koordinira Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske Unije (MRRFEU), a u njega su bili uključeni svi dionici koji imaju interesa za upotrebu ESI fondova – resorna ministarstva, lokalne i regionalne vlasti, gospodarski i socijalni partneri te predstavnici komora i poslovnih organizacija. Svi oni bili su izravno uključeni u proces planiranja putem 6 Tematskih skupina kojima koordinira Koordinacijsko povjerenstvo za izradu programskih dokumenata, za financijsko razdoblje Europske Unije 2014.-2020." (Hrvatska gospodarska komora, 2015). Tijelo za reviziju, Agencija za reviziju sustava provedbe programa Europske unije – ARPA , odgovorno je za ispravnost i učinkovitost sustava, a Tijelo za ovjeravanje, tj. Ministarstvo financija, ovjerava izjavu o izdacima i zahtjeve za plaćanja prije upućivanja Komisiji.

Za dotično financijsko razdoblje Hrvatska je pripremila dva operativna programa: OP „Konkurentnost i kohezija 2014 – 2020" i OP „Učinkoviti ljudski potencijali 2014 – 2020". Nacionalno tijelo koje upravlja operativnim programom je Upravljačko tijelo. Za svaki Operativni program nadležna su različita upravljačka tijela. Za OP„Konkurentnost i kohezija" nadležno je Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova EU, a za OP „Učinkoviti ljudski potencijali" Ministarstvo rada i mirovinskog sustava .

3 MALO I SREDNJE PODUZETNIŠTVO (MSP)

U poglavlju koje slijedi pokušat ću dokazati hipotezu da razvoj MSP-a utječe na gospodarski razvoj Europske Unije, pa tako i Hrvatske kao njene članice. Koliko je MSP bitan faktor gospodarstva Europske Unije i Republike Hrvatske bit će objašnjeno kroz poziciju koje MSP ima na tržištu i udjelu zaposlenih u MSP-u. Također, utjecaj MSP-a na Europsku Uniju i Republiku Uniju može se dokazati sa strategijama koje za cilj imaju poticaje MSP-u u rješavanju zapreka koje su MSP-u na putu ka razvoju.

Da bi dokazali utjecaj malog i srednjeg poduzetništva na tržište EU i Hrvatske primarno je definirati pojam malog i srednjeg poduzetništva po europskim kriterijima.

Definiciju malog i srednjeg poduzetništva donijela je Europska komisija kao posljedica konzultacija sa državama članicama, poslovnim organizacijama i stručnjacima iz EU-a. Potreba za definiranjem veličine poduzeća proizlazi od potrebe za analizom gospodarskih kretanja unutar Europske Unije. Poboljšana definicija manjeg i srednjeg poduzetništva nastaje kao rezultat sve većeg broja poteškoća s kojima se malo i srednje poduzetništvo susreće u svom poslovanju. U definiranju veličine poduzeća koristi se preporuka Europske komisije iz 2003. godine. Iako se najčešće govori o malim i srednjim poduzetnicima bitno je utvrditi distinkciju između malog i mikro poduzetništva, te srednjeg i velikog poduzetništva.

Srednji poduzetnici definiraju se kao gospodarski subjekti koji imaju manje od 250 zaposlenika, godišnji promet ne veći od 50 milijuna eura i/ili ukupni iznos bilance ne veći od 43 milijuna eura te odgovaraju kriteriju samostalnosti. Poduzeće se smatra samostalnim ukoliko neko drugo poduzeće u njemu nema više od 25% udjela u vlasničkom kapitalu ili u pravima glasa. Sve iznad navedenih kriterija za srednje poduzetništvo smatra se velikim poduzetništvom.

Mali poduzetnici su subjekti koji imaju manje od 50 zaposlenika sa godišnjim prometom i/ili godišnjim iznosom bilance ne veći od 10 milijuna eura.

Mikro poduzetnici su subjekti sa manje od 10 zaposlenika sa godišnjim prometom i/ili godišnjom bilancom ne većom od 2 milijuna eura[1].

[1] Preporuka Europske komisije iz 6. svibnja 2003. o definiciji mikro, malog i srednjeg poduzentništva.

Poboljšana definicija malog i srednjeg poduzeća nadilazi navedene kriterije. Osim glavnih kriterija u obzir se uzima i povezanost između dvaju i više poduzeća pa tako postoje tri kategorije: autonomna, partnerska i vezana poduzeća.

Za potrebe diplomskog rada koristimo definiciju koja odgovara kriterijima veličine.

3.1 MALO I SREDNJE PODUZETNIŠTVO (MSP) NA EUROPSKOM TRŽIŠTU

„Poduzetništvo je akcelerator cjelokupnog gospodarstva jedne države, odnosno ekonomije, ono je ključni element za povećanje konkurentnosti društva kroz generiranje rasta i otvaranje novih radnih mjesta. Njegova važnost i kompleksnost očituje se u mnogobrojnim čimbenicima koji utječu na njega, od ekonomskih, tehnoloških pa sve do sociološkiih i društvenih, a uključuju zapošljavanje, razvoj, stabilnost društva, stupanj obrazovanja.“ (Kutnjak, 2010:79) Definicija OECD-a govori u korist poduzetništva sa zaključkom kako razvojem poduzetništva jača ukupna snaga gospodarstva čime se osigurava egzistencija građana i njihovo materijalno blagostanje, te kao takvo poduzetništvo treba biti ukomponirano u gospodarski i cjelokupni društveni sustav (Kutnjak,2010:80).

Malo i srednje poduzetništvo predstavlja važan dio svake nacionalne ekonomije. Procjenjuje se kako je 60 do 70 posto zaposlenih u nacionalnim ekonomijama zaposleno u malim i srednjim poduzećima. Ovaj podatak definira malo i srednje poduzetništvo kao važan čimbenik socijalne i nacionalne ekonomske stabilnosti. Europska Unija svojim tržištem nastoji konkurirati rastućim gospodarstvima svijeta. Još od Lisabonske strategije jedan od istaknutih ciljeva EU deklarirao se gospodarski rast temeljen na znanju i održivosti. Stoga nije ni čudno što Europska Unija jedan dio svoga gospodarskog rasta gradi na podršci malom i srednjem poduzetništva uviđajući njegovu važnost koliko za održivi razvoj unutarnjeg europskog tržišta, toliko i za dobru strategiju kojom se želi nametnuti kako konkurent ostalim silovitim tržištima u svijetu.

„Male tvrtke generator su novih radnih mjesta, inovacija, gospodarske dinamičnosti i jačega društvenog uključivanja u Europsku uniju.“ (Kutnjak:2010). Prema istraživanju Kutnjaka iz 2010. godine, male i srednje tvrtke čine „99,8% svih tvrtki u EU, nasuprot 43.000 velikih poduzeća koja su činila su samo 0,2% ukupnog broja poduzeća. Godine 2007. u Europskoj

uniji (EU-27) poslovalo je preko 20 milijuna malih i srednjih poduzeća (MSP) koja su zapošljavala oko 75 milijuna ljudi (2/3 zaposlenog stanovništva Unije); njih oko 30% ističe rast kao svoj glavni cilj, kao i administrativne troškove za 25% do 2012. godine."(Kutnjak: 2010).

Malo i srednje poduzetništvo kao faktor tržišta ima svoje prednosti, ali se susreće i sa nizom zapreka koje mu onemogućuju daljnji razvoj. Jedna od najvećih prednosti srednjeg i malog poduzetništva na tržištu je sveobuhvatno rečeno njegova fleksibilnost. Zbog svoje veličine, malo i srednje poduzetništvo u usporedbi sa velikim tvrtkama bilježi veću mogućnost prilagodbe nekim tržišnim utjecajima. Tako MSP ima mogućnosti rada kao podizvođač za velike tvrtke, mogućnost rada u marginalnim područjima koje nisu atraktivne za velike tvrtke, mogućnost decentralizirane poslovne aktivnosti i mogućnost lakše specijalizacije za pojedine aktivnosti. Također, MSP lakše kreira radne prilike pri niskom kapitalnom investiranju te se lakše prilagođava zahtjevima i fluktuacijama tržišta. Njegova velika uloga uvidjela se u mogućnosti podrške brzom razvitku regija, malih gradova i zajednica. Unatoč ograničenjima u pristupu financijskim sredstvima, ima veću mogućnost kreiranja ostalih uvjeta za razvitak i implementaciju novih tehnologija (Antlia, 2009:140).

S druge strane, malo i srednje poduzetništvo neotporno je na vanjske utjecaje, te je visoka razina ovisnosti poslovanja o okruženju u kojem se nalazi. Negativni faktori koji utječu na poslovanje MSP-a su mala ekonomska moć u usporedbi sa velikim tvrtkama, nepravedna kompeticija sa velikim tvrtkama i snižavanje cijena uvezenih produkata, limitirana prodaja dovršenog produkta na domaćem tržištu i povišeni trošak izvoza, konkurencija prodajnih organizacija financiranih od strane jakih tvrtki. Osim toga, u informiranosti negativni faktori su loš pristup specijaliziranim treninzima i edukacijama u usporedbi sa velikim tvrtkama i lošiji pristup potrebnim informacijama i konzultantskim servisima. Zatim mala i srednja poduzeća kao rezultat imaju slabiju poziciju u javnim natječajima, visoke administrativne zahtjeve vladinih tijela i agencija, te česte greške i odgađanja pri uplatama kao rezultat sekundarne financijske insolventnosti (Antlová, 2009:141). Jedan od najnegativnijih faktora je poteškoća u pristupu kapitalu sa stalno limitiranim mogućnostima financiranja aktivnosti razvitka.

Kao prepreke za djelovanje srednjeg i malog poduzetništva država članica Unije, kroz svoj rad Kutnjak navodi: ograničena i nedovoljna potražnja, razna ograničenja administrativnog karaktera, nedostatak kvalificirane radne snage, nerazvijena infrastruktura, ograničen pristup financiranju, problemi u primjeni novih tehnologija, nekvalificiran menadžment,.

(Kutnjak:2010). Iste poteškoće navodi I Nanić dodajući: “neprofitabilnost sektora MSP, nekoordiniranost politika pri stvaranju povoljnog poduzetničkog okruženja, nepovoljno politiko okruženje, nerazvijenost financijskih tržišta za zadovoljavanje potreba MSP, te mito i korupcija” (Nanić,2013:6).

Kao generator zaposlenja I cjelokupnog razvoja privrede nije ni čudno što EU potiče rast I nastoji ukloniti zapreke malim I srednjim poduzećima kako bi stimulira njihove potencijale I poticala rast i razvoj ovog dijela gospodarskog sektora. Iako ovo tvrdnju donosimo kao neospornu, u daljnjem dijelu rada nastojat ćemo je detaljnije obrazložit sa paralelom slučaja Hrvatske.

3.1.1 MALO I SREDNJE PODUZETNIŠTVO (MSP) NA TRŽIŠTU REPUBLIKE HRVATSKE

Važnost malog i srednjeg poduzetništva na tržištu Hrvatske slijedi Europski trend. FINA je svom izvješću o financijskom poslovanju za 2011. godinu je objavila da je u Hrvatskoj bio ukupno 168.931 subjekt maloga gospodarstva. Točnije malo I srednje poduzetništvo na Hrvatskom tržištu imalo je udio od 99,6%, dok je samo 0,4% činilo sektor velikih poduzeća. „Najvažniji sektori u kojima posluju mala i srednja poduzeća su trgovina na malo i veliko, proizvodnja, građevinarstvo, stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti, te sektor pružanja smještaja, pripreme i usluživanja hrane (CEPOR,2015:17). U 2013.godini sektor malog I srednjeg poduzetništva porastao je na 99,7% tržišta u RH što označava pozitivan trend. Velik značaj koji taj sektor ima za Republiku Hrvatsku može se vidjeti kroz brojke udjela zaposlenih, izvoza i prihoda. Ukupan udio zaposlenih u MSP-u iznosi 67,10 % zaposlenog stanovništva RH (FINA, 2014:21-22). Izvoz malog I srednjeg poduzetništva učini 48,2% ukupnog izvoza Republike Hrvatske (CEPOR,2014:14).

Kao najnovija članica Unije, Hrvatska se u sferi MSP-a susreće sa ponešto više prepreka razvitku koje nasljeđuje prije 2013.godine kad je službeno ušla u jedinstveno tržište Unije. Kao prepreke za djelovanje sektora MSP u Republici Hrvatskoj prije ulaska u Europsku Uniju Kutnjak navodi: neprofitabilnost sektora MSP-a, nejednaka regionalna razvijenost, nekoordiniranost politika pri stvaranju povoljnog poduzetničkog okruženja, nerazvijenost financijskih tržišta za zadovoljavanje potreba sektora MSP-a, korupcija. Kutnjak vjeruje kako

navedene prepreke zajednički predstavljaju sve prepreke za djelovanje MSP-a unutar Hrvatske nakon ulaska u Europsku Uniju 2013.godine. „Očito je da Republika Hrvatska ima daleko širi dijapazon prepreka te se, stoga, može zaključiti da poduzetnici sektora MSP u Hrvatskoj imaju više problema, odnosno da je pristup poduzetničkom djelovanju daleko kompleksniji nego li u Europskoj uniji. Činjenica je da su poduzetnici suočeni s mnogim preprekama. Usklađenost s administrativnim propisima i srodni troškovi predstavljaju znatan teret.“(Kutnjak:2010). Novija istraživanja poput Izvješća o globalnoj konkurentnosti 2014.-2015. koje provodi Svjetski gospodarski forum, Hrvatska je bila pozicionirana na 77. mjesto od ukupno 144 zemlje koje su bile uključene u istraživanje. Hrvatska je prvi puta bila uključena u to istraživanje 2002. godine i od tada oscilira njezino kretanje na ljestvici konkurentnosti. Nakon zabilježenog rasta u 2013. godini, slijedi pad u 2014. godini. Razlozi pada konkurentnosti su zbog loše kvalitete i slabe inovativnosti. Kapitalna ograničenja koče rast i razvoj poduzetništva. Mala i srednja poduzeća su zadužena i nemaju dovoljno vlastitoga kapitala. Nepovoljni financijski izvori bitno ograničavaju restrukturiranje i rast poduzeća. Kao rezultat prepreka za MSP Hrvatska bilježi malu stopu inovativnosti. Točnije, Hrvatska se smatra “umjerenim inovatorom” . Prema podacima o inovacijskoj uspješnosti maloga gospodarstva u Hrvatskoj, 79% velikih poduzeća inovira, a samo se trećina malih poduzeća bavila inovacijama u razdoblju u kojemu je bilo provedeno istraživanje (CEPOR, 2014). Pod inovacijskim aktivnostima misli se na: nabavu postrojenja, opreme i softvera, jačanje inovacijskoga kapaciteta, generiranju novoga znanja putem istraživanja i razvoja te aktivnosti tržišnoga plasmana proizvoda ili usluga. Kao glavni razlog niskoj stopi inovativnosti, što rezultira nižom konkurentnosti, javlja se loše financijske mogućnosti.

3.2 EUROPSKA UNIJA O MALOM I SREDNJEM PODUZETNIŠTVU (MSP)

Osim kohezijske politike za koju je prethodno kao jedan od fokusa navedena podrška malom i srednjem poduzetništvu EU svoj gospodarski oslonac na MSP pokazuje i kroz druge zakone i akte. O važnosti srednjeg i malog poduzetništva za Europsku Uniju pokazuje i Zakon o malom poduzetništvu.“ Zakon o malom poduzetništvu politika je EU-a namijenjena MSP-u Središnje načelo politike EU-a namijenjene malim poduzećima glasi „Počnimo od malih”. *Think small first* dokument je kojim odražava političku volju Europske komisije da prizna značaj malih i srednjih poduzeća u gospodarstvu EU, te je prvi sveobuhvatni politički okvir za

MSP u EU i njenim članicama (Nanić, 2013:102). Time se MSP stavlja u prvi plan pri stvaranju politika i osigurava se da ga se zakonodavstvom dodatno ne optereti. Stoga se provodi obvezni „MSP test" kojim se provjerava kako će na MSP utjecati nove politike i propisi EU-a." (Ured za publikacije Europske unije, 2014:8)

3.2.1 STRATEGIJA REPUBLIKE HRVATSKE ZA PODUZETNIŠTVO

Strategija razvoja poduzetništva u Republici Hrvatskoj 2013.-2020. prva je nacionalna strategija poduzetništva. Razlog potrebe za strateškim pristupom je makroekonomsko okruženje koje je rezultiralo smanjenim poduzeća zbog pada prodaje i narudžbi. Strategijom se priznaje kako: „Sektor maloga gospodarstva u Hrvatskoj potpuno je usklađen s istim sektorom u EU-27. Međutim, gustoća malih i srednjih poduzeća u Hrvatskoj iznosi samo 70% gustoće u EU. Hrvatska još nije uspjela dostići stopu rasta maloga gospodarstva koja bi se mogla usporediti s onom u EU te ima višu stopu zatvaranja poduzeća" (Ministarstvo poduzetništva i obrta, 2013:3).

Analizom unutar Strategije priznaju se poteškoće s kojima se srednji i mali poduzetnici susreću. Niska razina educiranosti o otvaranju novog poduzeća u usporedbi sa EU, velika opterećenja za malo gospodarstvo iz naplate duga u pred stečajnom postupku, uz visoke troškove dugi su propisi prijenosa i registriranja imovine i rješavanja trgovačkih sporova, teškoće u dobivanju financijskih sredstva. Analiza je također pokazala i nisku razinu ulaganja gospodarskih subjekata i istraživanje i razvoj, dok se na „globalnom tržištu pridaje posebna važnost visokotehnološkim proizvodima visoke dodane vrijednosti i znanjem intenzivnim djelatnostima" (Ministarstvo poduzetništva i obrta, 2013:3).

Strategija mora biti usklađena sa ostalim važnim nacionalnim strateškim dokumentima. Također, nastojao se osigurati usklađen pristup te podudarnost s propisima i smjernicama Europske unije, te usuglašenost Strategije s ključnim strateškim dokumentima Europske unije, kao što su EU Akt o malom gospodarstvu i Akcijski plan 2020 za razvoj poduzetništva (Ministarstvo poduzetništva i obrta, 2013:10). Strategija predstavlja izravan odgovor na uvjete i probleme koje Strategija navodit s ciljem povećanja konkurentnosti gospodarstva u Hrvatskoj. „Realizacija općeg cilja bit će potpomognuta mjerama koje će se odnositi na pet strateških ciljeva:

1. Poboljšanje ekonomske uspješnosti

Unapređenje ekonomske uspješnosti maloga gospodarstva u sektorima proizvođačkih uslužnih djelatnosti većim ulaganjem u R&D, višim stupnjem inovacija, rastom izvoza te daljnjim razvojem poslovnih mreža i povezanosti.

2. Poboljšan pristup financiranju

Razvijanje raznih financijskih mogućnosti za subjekte maloga gospodarstva i uklanjanje financijskog jaza za malo gospodarstvo.

3. Promocija poduzetništva

Pružanje potpore osnivanju novih poduzeća, rast broja aktivnih poduzeća i jačanje institucija koje pružaju potporu poduzetnicima kako bi se na taj način pridonijelo ravnomjernijem i uravnoteženom razvoju hrvatskih regija.

4. Poboljšanje poduzetničkih vještina

Pružanje potpore većem razvoju subjekata maloga gospodarstva jačanjem njihove uprave, uvođenjem i djelovanjem većeg broja visokokvalificiranih zaposlenika te podupiranjem cjeloživotnog učenja zaposlenih u subjektima maloga gospodarstva.

5. Poboljšano poslovno okruženje

Nadgradnja ostvarenog napretka uklanjanjem preostalih administrativnih opterećenja i olakšavanjem poslovanja u Hrvatskoj.“ (Ministarstvo poduzetništva i obrta, 2013:4). Unutar teme diplomskog rada fokusirat ćemo se na prvi strateški cilj, pri čemu nam nije cilj negirati kako svih pet ciljeva pridonose većoj konkurentnosti srednjeg i malog poduzetništva.

Operacionalizacija ciljeva definiranih Strategijom temelji se na izradi akcijskih planova. Prema tome, pri programiranju komponenti Operativnih programa u sklopu Strukturnih fondova uzimaju se u obzir ciljevi i mjere propisane strategijom.

3.3 EUROPSKI FOND ZA REGIONALNI RAZVOJ

Europski fond za regionalni razvoj investira u jačanje ekonomske i socijalne politike utječući tako na smanjivanje postojećih socio-ekonomskih razlika između regija Europske unije. Financijski je instrument koji kroz ulaganje u malo I srednje poduzetništvo, razvoj lokalne i regionalne infrastrukture, modernizaciju proizvodnih pogona, informatizaciju te bolju

turističku ponudu teži regionalnim jedinstvenostima po pitanju kvalitete i mogućnosti unutar cijele Europske unije. Prioriteti ERDF-a su inovacije I istraživanja, digitalni program, podrška malim I srednjim poduzetnicima, ekonomije sa niskim emisijama ugljika. Moramo istaknuti kako financiranje ovisi I o kategoriji regije. Prema službenim kriterijima, prema kojima u razvijenijim regijama, najmanje 80% sredstava mora biti usredotočeno na minimalno dva prioriteta, kod tranzicijskih regija 60% sredstava, dok je omjer kod manje razvijenih regija tek polovica sredstava.

U prethodnoj financijskoj perspektivi EU za razdoblje 2007 – 2013. godine proračun ERDF-a iznosio je 201 milijardu eura, te je ERDF dao mogućnost sufinanciranja projekata čiji su korisnici mala i srednja poduzeća. Uredba za ERDF spominje da će ERDF između ostaloga, doprinositi financiranju produktivnih investicija koje utječu na razvoj i čuvanje radnih mjesta, prvenstveno kroz izravnu pomoć investicijama i to prije svega u MSP segmentu. ERDF doprinosi i financiranju razvojnog potencijala regija i lokalnog razvoja putem mjera koje uključuju podršku poduzećima i usluge za poduzeće poput razvoja financijskih instrumenata (Hrvatska gospodarska komora, 2013). Podrška poduzećima u razdoblju od 2007. do 2012. Godine uključivala je izravnu investicijsku pomoć koju je primilo 198000 malih i srednjih poduzeća. Podržano je 77800 start-up tvrtki. U malim i srednjim poduzećima otvoreno je 262000 radnih mjesta (Europska komisija, 2014).

Nova uredba za razdoblje 2014 – 2020 i dalje navodi da će uz ostale podupirati podršku poduzećima i usluge za poduzeća srednjeg i malog poduzetništva sa posebnim naglaskom na tehnologije i primijenjena istraživanja. Za razdoblje od 2014. do 2020. godine očekivana sredstva proračuna iznose 183,3 milijarde eura.

3.3.1 OP KONKURENTNOST I KOHEZIJA

U svrhu rada, ograničit ću daljnje istraživanje na OP Konkurentnost i Koheziju sa naglaskom na sferu MSP-a.

U okviru cilja „Ulaganje za rast i radna mjesta", RH je iz proračuna EU-a na raspolaganju ukupno 8,397 milijardi eura, od čega je 6,881 milijardi eura dodijeljeno Operativnom programu Konkurentnost i kohezija 2014.-2020., i to 4,321 milijarda eura iz Europskog fonda za regionalni razvoj, te 2,559 milijardi eura iz Kohezijskog fonda. Operativni program

usvojen je 12. prosinca 2014. godine. Gotovo 2 milijarde eura iz Europskog fonda za regionalni razvoj bit će iskorišteno za podršku malim i srednjim poduzećima, istraživanje i inovacije, a značajan udio ulaganja, od više od 3,5 milijardi eura, uložit će se u zaštitu okoliša, prilagodbu klimatskim promjenama i mrežnu infrastrukturu (promet).

Operativni program «Konkurentnost i kohezija» definira 10 prioritetnih osi prema kojima se alociraju sredstva. Svaka os sadrži specifične ciljeve te definirane korisnike sredstava. Zbog ograničenog obujma rada i fokusa teme na MSP, daljnje istraživanje promatrat će osi u kojima su mali i srednji poduzetnici definirani kao cilj ili korisnik sredstva.

Od deset navedenih prioritetnih osi, njih tri u sebi sadrže ili za cilj ili navode kao korisnike malo i srednje poduzetništvo. Prva os – Jačanje gospodarstva primjenom istraživanja i inovacija u sebi ima dva investicijska prioriteta sa specifičnim ciljevima. Na malo i srednje poduzetništvo odnosi se investicijski prioritet:

„Promicanje poslovnih ulaganja u inovacijama i istraživanjima te razvoj veza i sinergija između tvrtki, IR centara i visokog obrazovanja, osobito razvoja proizvoda i usluga, tehnološko povezivanje, socijalna inovacija, ekološka inovacija, usluge javnog servisa, zahtjevi za poticajima, umrežavanje, klasteri i otvorena inovacija putem pametne specijalizacije, tehnološko jačanje i primijenjeno istraživanje, pilot linije, pretproizvodna provjera valjanosti, napredne proizvodne mogućnosti i početne proizvodnje, osobito u Ključnim tehnologijama koje potiču razvoj i inovacije te širenje tehnologija za opću namjenu.“ (Hrvatska gospodarska komora, 2015).

Unutar tog investicijskog prioriteta dva su specifična cilja, od kojih cilj „Novi proizvodi i usluge kao rezultat djelatnosti istraživanja, razvoja i inovacija“ za jedne od potencijalnih korisnika podrazumijeva malo i srednje poduzetništvo[2]. Za ovaj specifični cilj iznos alokacijskih sredstava iznosi 205 mil. eura.

Treća prioritetna os – Poslovna konkurentnost daje daleko veći fokus od ostatka prioritetnih osi na manje i srednje poduzetništvo. Unutar sebe ima dva investicijska prioriteta, oba sa dva specifična cilja. Prvi investicijski prioritet je: „Promicanje poduzetništva, posebno

[2] Bitno je istaknuti kako i drugi specifični cilj: „Jačanje djelatnosti istraživanja, razvoja i inovacija poslovnog sektora putem stvaranje povoljnoga inovacijskog okruženja“ za potencijalne korisnike navodi poduzetništvo, ali je isključeno iz istraživanja iz razloga ograničenja na poduzetništvo koje nije definirano na malo i srednje nego ono u suradnji sa sektorom sa najviše potencijala i koje ima kompeticije centra.

olakšavajući ekonomsko iskorištavanje novih ideja i poticanje stvaranja novih tvrtki, uključujući poticanje putem poslovnih inkubatora“ sa specifičnim ciljevima: „Bolji pristup izvorima financiranja za male i srednje poduzetnike“ i „Omogućavanje povoljnog okruženja za razvoj poduzetništva“. Direktni potencijalni korisnici ovog investicijskog prioriteta za koji su izdvojena alokacijska sredstva visine 483 mil. eura nisu mali i srednji poduzetnici, ali je spomenuti investicijski prioritet u njihovu korist. Drugi investicijski prioritet: „Podupiranje kapaciteta MSP-ova za rast na regionalnim, nacionalnim i međunarodnim tržištima i inovacijske procese“ također sa dva specifična cilja kao svoje potencijalne korisnike resora navodi malo i srednje poduzetništvo. Prvi specifični cilj je: „Poboljšan razvoj i rast malih i srednjih poduzetnika na domaćim i stranim tržištima“ sa alokacijskim sredstvima visine 307 mil. eura, a drugi: „Poboljšana inovativnost malih i srednjih poduzetnika“ sa alokacijskim sredstvima visine 180 mil. eura.

Četvrta prioritetna os pod nazivom „Promicanje energetske učinkovitost i obnovljivih izvora energije“ u jednom od sva investicijska prioriteta, točnije u investicijskom prioritetu “ Promicanje energetske učinkovitosti i upotrebe obnovljivih izvora energije u tvrtkama“ unutar oba svoja specifičnog cilja „Povećanje energetske učinkovitosti i upotrebe OIE u proizvodnim industrijama“ i „Povećanje energetske učinkovitosti i upotreba OIE u privatnom uslužnom sektoru (turizam i trgovina) „za potencijalnog korisnika sveukupnih alokacijskih sredstava u iznosu od 100 mil. eura navodi tvrtke općenito uključujući malo i srednje poduzetništvo.

3.3.2. ISTRAŽIVANJE STRUKTURNIH FONDOVA ZA MALO I SREDNJE PODUZENTIŠTVA

U istraživanju strukturnih fondova prethodilo je nekoliko kriterija. Podaci za istraživanje odnose se samo na Europski fond za regionalni razvoj, budući da je u prethodnom dijelu objašnjeno kako upravo taj fond služi kao financijski instrument kohezijske politike Europske Unije prema malom i srednjem poduzetništvu. Zatim smo klasificirali sve natječaje ERDF-a u dvije grupe: zatvoreni i otvoreni. Zatvoreni natječaji pokazuju nam utjecaje koje je kohezijska politika imala do sada na MSP, a otvoreni eventualne buduće trendove. Dobivene rezultate usporedili smo sa natječajima koji su za definirane korisnike imali malo i srednje poduzetništvo da bi vidjeli koliko je bitan razvoj MSP-a za Hrvatsku kao članicu Europske Unije.

Tablica 1. Prikupljeni podaci o strukturnim fondovima

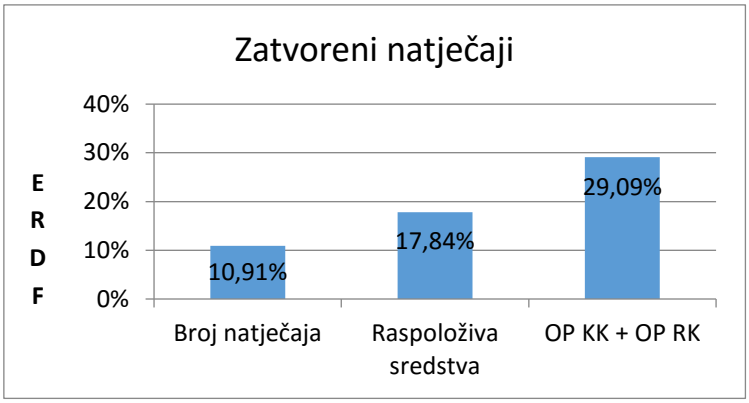
OTVORENI NATJEČAJI	**količina**
Broj natječaja ERDF	15
Raspoloživa sredstva ERDF	5.573.923.918,00 kn
Broj natječaja MSP	5
Raspoloživa sredstva MSP	2.211.800.000,00 kn
ZATVORENI NATJEČAJI	**količina**
Broj natječaja ERFD	55
Raspoloživa sredstva ERDF	8.428.254.481,19 kn
Broj natječaja OP KK	7
Raspoloživa sredstva OP KK	1.756.000.000,00 kn
Broj natječaj OP RK	9
Raspoloživa sredstva OP RK	660.229.899,94
Broj natječaja MSP	6
Raspoloživa sredstva MSP	1.503.911.730,21 kn
Raspoloživa sredstva MSP sa objavljenim rezultatima	1.410.386.329,79 kn
Iskorištena sredstva MSP	389.139.852,98 kn
Broj natječaja MSP iz OP KK	3
Broj natječaja MSP iz OP RK	3
MSP iskorištena sredstva OP KK	114.084.818,97 kn
MSP iskorištena sredstva OP RK	275.055.034,01 kn

Izvor: www.strukturnifondovi.hr, 2016.

Ono što je bitno naglasiti prije prikaza i interpretacije analize rezultata je da su se operativni programi kroz natječaje mijenjali, što je rezultat novog europskog proračuna i u skladu s njim operativnog programa. Zbog toga su posebno izdvojeni rezultati operativnog programa «Kohezija i konkurentnost» i programa koji mu prethodi – «regionalna konkurentnost». Raspoloživa sredstva koja se u analizi i interpretaciji spominju čine zbroj sredstava ERDF-a i

nacionalnih sredstava, te kao zbroj su na raspolaganju za (su)financiranje potencijalnim korisnicima.

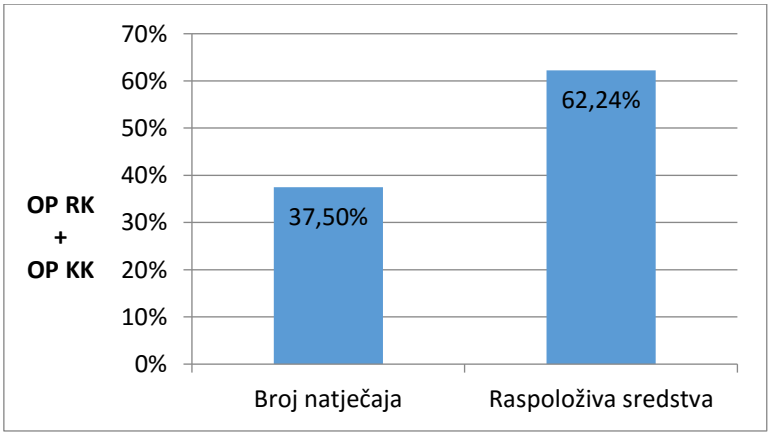
Slika 1. Udio u ukupno zatvorenim natječajima ERDF-a

Izvor: www.strukturnifondovi.hr, 2016.

Slika 1 pokazuje kako od ukupnog broja zatvorenih natječaja Europskog fonda za regionalni razvoj u Republici Hrvatskoj manje od 11% natječaja čine natječaji čiji su korisnici malo i srednje poduzetništvo. Raspoloživa sredstva za korisnike malog i srednjeg poduzetništva iznose oko 18% ukupno raspoloživih sredstava natječaja. Niski rezultati opravdavaju se sa različitim operativnim programima unutar perioda u kojem su zatvoreni natječaji bili objavljeni.

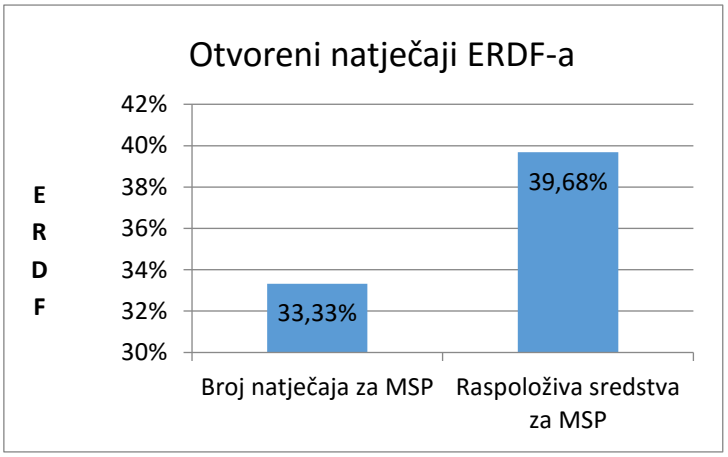
Slika 2. Udio u natječajima OP KK + OP RK

Izvor: www.strukturnifondovi.hr, 2016.

Izdvajajući rezultate natječaja operativnih programa «Regionalna konkurentnost 2007.-2013. » i «Kohezija i konkurentnost 2014.-2020.» koji imaju udio od 30% ukupnog broja natječaja ERDF-a usporedili smo ih sa natječajima korisnika MSP-a. Svi natječaji čiji su potencijalni korisnici financijskih sredstava definirani kao mali i srednji poduzetnici nalaze se unutar navedenih operativnih programa. Analizom podataka uvrštavajući kriterij operativnog programa povisio se udio natječaja čiji su korisnici MSP i iznosi 37,5% ukupnog broja natječaja. Raspoloživa sredstva pod ovim kriterijem za korisnike MSP čine više od 62% od ukupnog broja raspoloživih sredstava. Navedeni podaci idu u prilog našoj hipotezi da je razvoj MSP-a bitan čimbenik stabilnosti i razvoja gospodarstva EU, te da EU svojom kohezijskom politikom želi omogućiti MSP-u da postigne svoj puni potencijal. Isto tako, budući da su podaci prikupljeni na reprezentativnom uzorku slučaja Hrvatske, možemo zaključiti kako ovi postoci dokazuju da se operativnim programima «Kohezija i konkurentnost», i OP-u koji mu prethodi, priznaje važnost MSP-a te stavlja naglasak na njegov razvoj i pomoć pri rješavanju njegovih prepreka na tržištu.

Slika 3. Udio u otvorenim natječajima ERDF-a

Izvor: www.strukturnifondovi.hr,2016.

Od ukupnog broja otvorenih natječaja čiji je financijski instrument ERDF točno 1/3 natječaja čine natječaji čiji su potencijalni korisnici malo i srednje poduzetništvo. Taj podatak dokazuje pozitivan trend približavanja politike malom i srednjem poduzetništvu. Tim više što sredstva stavljena na raspolaganje malom i srednjem poduzetništvu čine skoro 40% raspoloživih

sredstava trenutno otvorenih natječaja ERDF-a. Ako u obzir uzmemo da je ERDF kao financijski instrument disperziran na više prioritetnih područja, postotak od 40%trenutno dostupnih sredstva prilično je visok i ide u prilog argumentu kako za gospodarstvo Europske Unije bitan razvoj malog i srednjeg poduzetništva.

4 INFORMATIČKO KOMUNIKACIJSKE TEHNOLOGIJE (ICT)

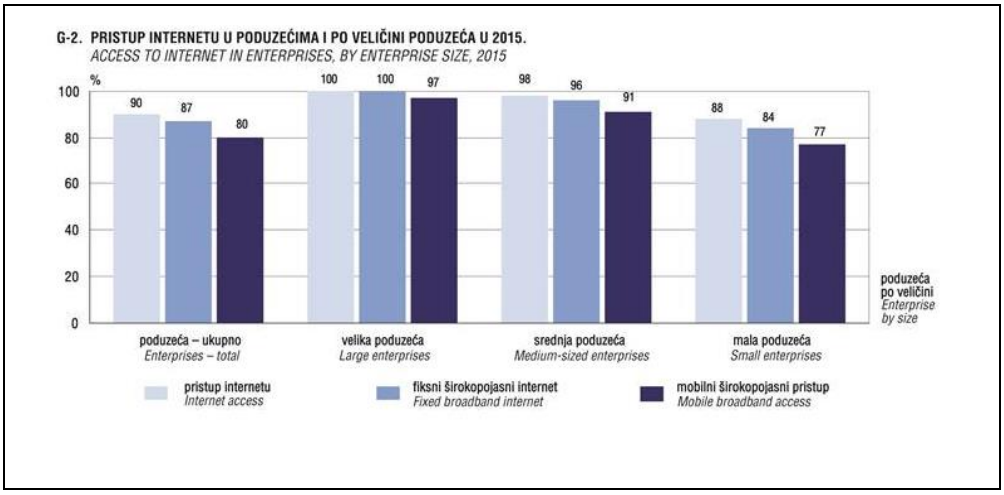
Puno ime ICT-a djelomično govori samo za sebe, no prava definicija ICT-a može biti puno teža od pretpostavljenog. Iz ekonomske i menadžmentske perspektive informatički menadžment može biti shvaćen kao socijalna konstrukcija, informacijski davatelj usluge, hardware-ska i software-ska infrastruktura i poslovni proces i sistem. Sa marketinške perspektive ICT predstavlja niz različitih aplikacija poput Interneta, PowerPointa, Baza podataka, ali i marketinškog kanala, komunikacijskog kanala i promotivnog medija (Barba-Sánchez, Pilar Martínez-Ruiz, Jiménez-Zarco,2007:105). U današnjem svijetu ICT nije samo kompjuter i Internet. Današnje poimanje ICT-a puno je šire i sadržava jedan veliki obujam informacija koji poslovni svijet stvara i kojima se služi, kao i široki spektar rastući promjenjivih i povezanih tehnologija koje procesuiraju te informacije. «Stoga se ICT može shvatiti kao pojmovna kolekcija širokog ranga softwarea, hardwarea, telekomunikacijskog i informatičkog menadžmenta tehnologija, aplikacija i uređaja koji koriste za kreiranje, produciranje, analizu, procese, pakiranja, distribuciju, primanje, vraćanje, skladištenje i transformaciju informacija.» (Barba-Sánchez, Pilar Martínez-Ruiz, Jiménez-Zarco,2007:105). Širokim obujmom korištenja ICT-a ne iznenađuje njegova sveprisutnost u kako u privatnom tako i u poslovnom svijetu. Visoka razina razvijenosti ICT-a već je poznata činjenica velikog poduzetništva ili korporacija koje im omogućava svakodnevno funkcioniranje.

4.1 ICT ZA RAZVOJ MSP-A

U malom i srednjem poduzetništvu ICT ima puno manju razinu korištenja, unatoč pozitivnom trendu napretka. Kroz prošla dva desetljeća veliki broj MSP-ova dobilo je direktan pristup

kompjuterima i drugim tipovima digitalnih tehnologija. Godinama kompjuteri su se počeli povezivati i omogućili su povezanost unutar MSP-ova i međusobno koje su olakšavale poslovnu koordinaciju. S druge strane, poboljšanje u smislu smanjenja troška i povećanja kapaciteta ICT-a omogućili su nastavak pozitivnog trenda. Koliko je zapravo ICT važan za poslovanje malog i srednjeg poduzetništva? Ako isključimo slučajeve u kojima je poslovanje poduzeća usko vezano za tradicionalne oblike poslovnih procesa koji čine srž njegove djelatnosti, možemo odmah reći da je jedan od temelja na kojima se poslovni procesi a i sami MSP-ovi u današnjici razvijaju.

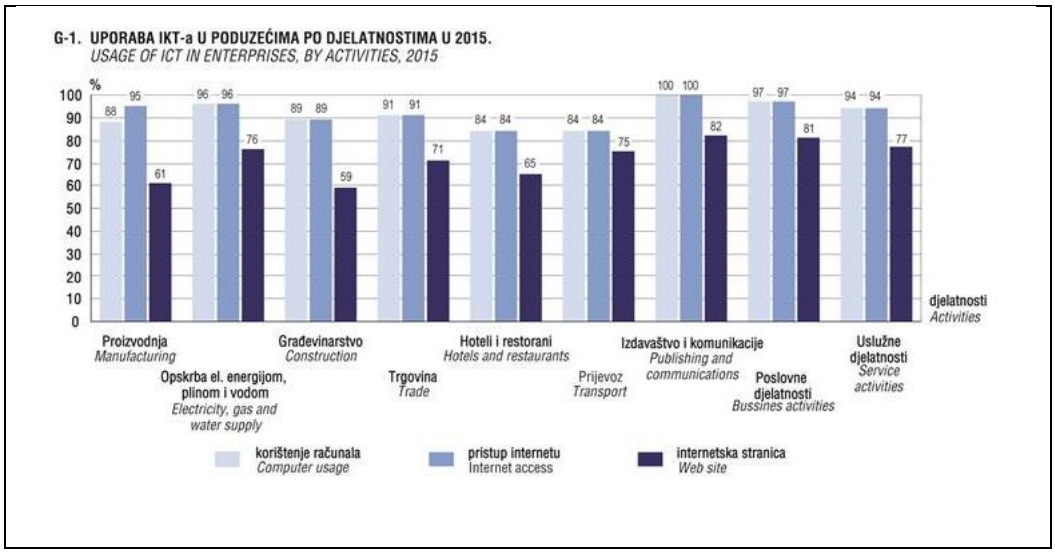
Slika 4. Pristup internetu u poduzećima i po veličini u 2015.

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2016.

Slika 4 pokazuje ukupni postotak korištenja interneta u poduzećima u Republike Hrvatske . Postotak prijelazi 90% što pokazuje kako je ICT zastupljen u svim temeljnim aspektima poslovanja. Ipak, stupanj sveukupnog korištenja i modernizacije ICT-a uvelike se razlikuje od poduzeća do poduzeća. Kao primjer može poslužiti Slika 5.

Slika 5. Uporaba ICT-a u poduzećima u 2015.

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2016.

ICT ima veliki potencijal razvoja u MSP-u jer omogućava efektivnije korištenje i bolju integraciju ICT-a u poslovne procese pomažući MSP-u efikasnije odluke vezane uz performanse poslovanja. Isto tako, ima i potencijal generiranja promjene unutar MSP-a koji omogućava kompetitivnost, inovacije i generirani razvoj. Unatoč potrebnom investiranju, ICT se pokazao kao instrument smanjenja operativnih troškova za MSP. Važno je prihvatiti kako u adaptaciji ICT elemenata, sistema i strategija njegove prednosti moraju poraziti trošak investicije i održavanja ((Barba-Sánchez, Pilar Martínez-Ruiz, Jiménez-Zarco,2007).

Smanjenjem troška koordinacije između firmi može ohrabriti više tržišnih transakcija i sve bližu koordinaciju između granica firmi. Povećani kapaciteti u smislu brzine, manjeg troška i veće selektivnosti pomaže u kreiranju brzo promjenjive organizacije sa decentraliziranom mrežom projektnih timova. S druge stane, isti razlozi stvaraju osjećaj u firmama kako je globalna međuovisnost sve kritičnija. Firme prihvaćaju potrebu iskorištavanja prednosti ICT-a u cilju povećanja produktivnosti i vlastite konkurentnosti (Barba-Sánchez, Pilar Martínez-Ruiz, Jiménez-Zarco,2007:106). U cjelini, aplikacija ICT-a može dati više dobra kroz cijeli niz procesa i transakcija unutar firmi i među firmama. Može pridonijeti poboljšanju informiranosti i znanja unutar poduzeća, te smanjenju transakcijskih troškova i povišenju brzine i pouzdanosti transakcija za «business to business» i «business to customer». Isto tako, postoje različiti alati poboljšanja komunikacija i kvalitete servisa za postojeće i nove poslovne klijente. Poboljšanje produktivnosti i efektivnosti aktivnosti i funkcija, adaptacija novih

organizacijskih, strategijskih i menadžerskih modela, pristup novoj okolini i novom tržištu poslovnih modela, poboljšanje kvalifikacija i specijalizacija ljudskih resursa koje povisuju učinkovitost i djelotvornost (Barba-Sánchez, Pilar Martínez-Ruiz, Jiménez-Zarco,2007:110).

Kao što je već opisano, ICT igra veliku ulogu u povećavanju produktivnosti i djelotvornosti nekih aktivnosti i funkcionalnosti MSP-a. Kao primjer mogu poslužiti prodajni procesi u srednjem poduzetništvu. ICT olakšava selektivnu automatizaciju procesa povezanog sa podrškom prodajnim snagama i integriranim prodajnim aktivnostima u poduzetničkoj informatičkoj strukturi. S druge strane, ICT omogućava pristup brzom pronalasku globalnih izvora informacija i olakšava prikupljanje kompetitivnog znanja i informacija povezanih sa klijentima koje pojednostavljuju donošenje odluka (Barba-Sánchez, Pilar Martínez-Ruiz, Jiménez-Zarco,2007:110). ICT pruža tržište sa kapacitetima za targetiranje specifičnih grupa individualaca i omogućuje im prakticiranje i masivne konzumacije i jedan-na-jedan marketinške strategije adoptirajući komunikacijske i ostale elemente. ICT ne omogućuje samo individualne aktivnosti i olakšanu vezu između internih aktivnosti, ICT, uz to, povećava sposobnost firme da koordinira aktivnosti regionalno, nacionalno i globalno stvarajući nove veze među njima.

4.2 FAZE RAZVOJA MSP-A I UPOTREBA ICT-A

Termin «Srednje i malo poduzetništvo» označava širok dijapazon djelatnosti i stupnja razvoja firmi koje se svrstavaju u tu kategoriju. Budući da je interes rada razvoj MSP-a kroz korištenje i/ili modernizaciju internog ICT-a bitno je razumjeti poveznicu razine razvijenosti i korištenje ICT-a za poslovanje MSP-a. U tu svrhu iskoristili smo istraživanje koje je provela Klára Antlová. Antlová promatra faze u kojima se nalaze MSP iz različitih industrijskih sfera uzimajući u obzir sljedeće kriterije: pozicija na tržištu, širenje poduzeća i zrelost poduzeća. Interpretirajući rezultate istraživanja klasificira poduzeća na 5 stupnjeva kroz koja poduzeća mogu prolaziti, odnosno svaki od stupnjeva odgovara stupnju razvijenosti pojedinog MSP-a. Tih pet stupnjeva direktno su povezana i ovise o upotrebi ICT-a (Antlová, 2009).

Prvi stupanj ili «Početak» odnosi se na razinu tvrtke u kojoj su vlasnici ujedno i menadžeri koji imaju mogućnosti biti upoznati sa svim detaljima. Zaposlenici i vlasnici su u bliskim vezama, strategijske odluke su ad-hoc i dugoročni plan izostaje. Investicije u ICT su

minimalne, najčešće u korist administracije. Korporativna strategija može se opisati kao «preživljavanje», mala je razina specijalizacije zaposlenih, komunikacija sa korisnicima i dobavljačima obavlja se putem maila, telefonom ili pisanim putem. Nedovoljno je znanja o ICT-u i financijskih sredstava za ulaganje u ICT.

Drugi stupanj nazvan «opstanak» karakterizira nedostatak strategijskog plana i jednostavan informacijski sistem u poduzeću. Vlasnici su u početcima problema zadržavanja uviđaja u detalje budući da dolazi do povećanja zaposlenih zajedno sa brojem eventualnih korisnika, kupaca, dobavljača i partnera, a time i sve češćih delegiranja zadataka. Dolazi do nužnosti ubrzanja administrativnog procesa i olakšanog uvida u detalje. Cilj poduzeća svodi se na uspješno preživljavanje i poboljšanje pozicije na konkurentnom tržištu. Promjena je u shvaćanju potrebe za ICT i minimalnim ulaganjem u njega da bi se interni procesi i komunikacija sa korisnicima ubrzala.

Treći stupanj ili faza uspješne pozicije na tržištu odnosi se na tvrtke koje su prisiljene odgovoriti na zahtjeve kompetitivnog tržišta. Javlja se potreba za rastom strategijskog menadžmenta, što direktno znači nužnost posjedovanja dovoljnog broja informacija. To je povezano sa boljom iskoristivosti ICT-a. Korištenje ICT-a uz ostalo temelji se na aplikacije poput npr. CAD-a. Ova poduzeća svjesna su važnosti ICT-a i često imaju informatičku strategiju u kojoj u obzir uzimaju buduću integraciju drugih informatičkih poslovnih modela (poput e-trgovine,..).

Četvrti stupanj ili «ekspanzija» označava tvrtke čiji je cilj ne samo stabilna pozicija nego i status «važnog igrača» na tržištu. To zahtjeva povećanu internu i eksternu komunikaciju i formaliziranu organizacijsku strukturu sa delegiranim odgovornostima. Postoji definirana korporativna i informatička strategija, te ICT preuzima važnu ulogu u komunikaciji i poslovnim procesima. Koriste se složeniji programi poput ERP-a, CRM-a koji omogućuju olakšani uvid u informacije i razmjenu podataka.

Peti stupanj ili «zrelost» karakterizira potreba za informatičkim sustavima koji bi omogućili zadržavanje, sortiranje i analizu podataka za interne procese. Investicije u ICT zahtijevaju dugoročne planove temeljene na analizama trenutnog statusa. To su poduzeća sa malo većim brojem zaposlenih (80-250) sa jasnom hijerarhijskom strukturom i timovima. Postoji pisana korporativan i informatička strategija, zreli stupanj internog ICT-a, priznata važnost usavršavanja zaposlenika, interna kultura inovacija, on-line komunikacija. Prepoznata je važnost informatičko komunikacijskog sustava za snagu, kapacitete i šanse na tržištu.

4.3 POTENCIJAL ICT-A U HRVATSKOM MSP-U

Kako bi dokazala potencijal koji ICT ima u sferi malog i srednjeg poduzetništva iskoristit ću istraživanje InfoCumulusa iz 2013. Period u kojem je istraživanje provedeno odgovara periodu otvaranja fondova ERDF-a u Republici Hrvatskoj za potrebe srednjeg i malog poduzetništva.

Istraživanje se vodilo sa nekoliko kriterija: broj tvrtki unutar industrije, prosječan broj zaposlenih u tvrtkama, prosječan prihod i dobit tvrtki, kriterij ICT adaptacije. Navedeni kriteriji omogućili su prognozu potencijala ICT-a u sferi malog i srednjeg poduzetništva.

Kriterij ICT adaptacije prepoznaje tri stupnja adaptacije. Prvi stupanj označava firme sa niskom potrošnjom u svrhu ICT-a (manje od 1% godišnjih prihoda) unutar kojih ne postoji vlastiti ICT odjel ili kompleksna ICT infrastruktura. Često su tvrtke sa visokim godišnjim prihodom, ali malim operativnim marginama. Stupanj dva označava firme sa prosječnom potrošnjom na ICT između 1% i 3% godišnjeg prihoda unutar kojih ne postoji kompleksni ICT planirani scenarij, ali prepoznaju moguće opcije ICT implementacije. ICT odjel ukoliko postoji služi za osnovne potrebe, te su najčešće potrebe zadovoljene preko lokalnih partnerstava. Stupanj tri pripada tvrtkama koji imaju najvišu ICT potrošnju u srednjem i malom poduzetništvu (više od 3% godišnjih prihoda). Imaju usađeno mišljenje o poslovnoj vrijednosti ICT-a i investiranje u ICT povezano je sa poslovnim ciljevima. Iako istraživanje pokazuje i potencijale za ICT tehnologiju u smislu točnih potreba ICT-a po pojedinoj industrijskoj grani, za potrebe rada usredotočit ćemo se samo na potencijalne tržišne investicije MSP-a u svrhu ICT-a.

Tablica 2. Rezultati istraživanja InfoCumulus

INDUSTRIJSKA GRANA	DJELATNOSTI	BROJ FIRMI	PROSJEK ZAPOSLENIKA	PROSJEČAN PRIHOD (Y)	PROSJEK PROFITA	ICT ADAPTACIJA	ICT TRŽIŠNI POTENCIJAL
IT usluge	*vendori, izvođači radova, servisi,..*	3251	5	335.320,00 €	20.528,60 €	3	32.700.000,00 €
Profesionalne usluge	*pravne, turističke agencije,..*	2500	3	290.641,67 €	27.303,58 €	2	14.500.000,00 €
Privatno zdravstvo	*poliklinike, bolnice, ..*	380	6		30.000.000,00 €	2	
Hoteli	*hoteli, hosteli, apartmanska naselja,..*	966	32	1.821.000,00 €	-82.861,00 €	2	35.100.000,00 €
Veleprodaja	*odjeća, elektronika, hrana, kozmetika..*	7233	6,2	1.932.444,74 €	-29.748,55 €	1	139.700.000,00 €
Kladionice	*uključuje hrv.lutriju*	8	427	12.580.000,00 €	1.980.000,00 €	2	2.000.000,00 €
Prodaja	*maloprodaja*	330	20	2.966.550,00 €	77.103,94 €	1	10.200.000,00 €
Call centar	*telesales, anketiranje, kontaktni cesntri*	12	38	1.519.800,00 €	73.704,00 €	3	124.500.000,00 €
Privatno visoko školstvo	*privatni fakulteti i viskoke škole*	23	32	2.760.000,00 €	190.000,00 €	3	12.600.000,00 €
Privatno srednje školstvo	*privatne srednje i osnovne škole*	31	14	240.000,00 €	5.700,00 €	2	101.400.000,00 €
Farme	*OPG i industrijske farme*	729	8	730.000,00 €	-5.640,00 €	1	5.300.000,00 €
Sport i rekreacija	*klubovi, teretane, fitness*	1005	4	189.650,00 €	-20.382,17 €	1	1.900.000,00 €
Šumarstvo	*obrada drva, kultivacija,..*	160	66	2.318.400,00 €	27.102,75 €	1	3.700.000,00 €
Ugostiteljstvo	*restorani, bistroi, kafići*	8160	12	275.437,50 €	1.727,08 €	2	44.900.000,00 €
Agrokultura	*kultivacija različitih biljki*	1908	47	909.025,00 €	-57.389,31 €	1	17.300.000,00 €
Osiguranje	*osiguravajuće kuće,..*	360	10	4.546.000.000,00 €		3	192.800.000,00 €
Leasing	*leasing kuće,..*	1921	2	131.672,73 €	-324,73 €	2	5.000.000,00 €

Izvor: InfoCumulus, 2013.

Tablica pokazuje rezultate istraživanja po navedenim kriterijima. Prosječna ICT adaptacija iznosi 1,8 što približuje sveukupan MSP drugoj razini ICT adaptacije. Sveukupna vrijednost potencijalnog ICT tržišta unutar MSP-a iznosi 743600000,00 Eura kroz 4 godine otkad je istraživanje provedeno. Kroz daljnji rad istražit ćemo koliko od potencijalnog investiranja MSP-a u ICT može MSP ostvariti preko ERDF-a budući da period od 4 godine koje InfoCumulus pretpostavlja završava sa zadnjim natječajem koji je unutar ERDF-a za korisnike MSP trenutno otvoren.

5 UTJECAJ POLITIKA EUROPSKE UNIJE NA ICT U MALOM I SREDNJEM PODUZETNIŠTVU

5.1 EUROPSKA UNIJA I ICT

Informatičko komunikacijska tehnologija zauzima važno mjesto u politikama Europske Unije. Glavni oslonac nalazi u kohezijskoj politici. U razdoblju od 2007. Do 2013.godine u sklopu kohezijske politike oko 14,6 milijardi eura iz Europskog fonda za regionalni razvoj (EFRR-a) uloženo je u ICT. Europski socijalni fond omogućio je stanovnicima bolje iskorištavanje ICT-a, učinkovitije usklađivanje vještina s potrebama poslodavaca, a osobito osposobljavanje starijih radnika za odgovarajuće korištenje ICT-a. Oko 14,6 milijardi eura iz Europskog fonda za regionalni razvoj (EFRR-a) uloženo je u ICT. Više od 4,7 milijuna građana EU-a dobilo je pristup širokopojasnom internetu zahvaljujući ulaganjima u sklopu kohezijske politike. To pridonosi ostvarenju Digitalnog plana za Europu, jedne od sedam glavnih inicijativa strategije Europa 2020.[3]

Sukladno Lisabonskoj strategiji digitalni program za Europu zamišljen je kao jedna od sedam vodećih inicijativa strategije Europa 2020., koju je usvojila Komisija. Programom se definira ključna uloga koju treba imati upotreba informacijskih i komunikacijskih tehnologija ako Europa želi ostvariti svoje ambicije za 2020. godinu. Digitalnom agendom za Europu, koja je pokrenuta u svibnju 2010., nastoji se potaknuti europsko gospodarstvo osiguranjem održivih gospodarskih i socijalnih pogodnosti jedinstvenoga digitalnog tržišta.

[3] Podaci sa stranice: www.ec.europa.eu DETALJNIJI PRIKAZ STRANICE

Digitalna agenda za Europu sadrži 101 mjeru grupiranu u 7 prioritetnih područja: stvaranje jedinstvenog digitalnog tržišta, poboljšanje interoperativnosti informacijskih i komunikacijskih proizvoda i usluga, poticanje povjerenja i sigurnosti na internet, osiguranje pružanja znatno bržeg pristupa internet, poticanje ulaganja u istraživanje i razvoj, poboljšanje digitalne pismenosti, znanja i e-uključivosti, primjena informacijskih i komunikacijskih tehnologija u rješavanju ključnih izazova društva, kao što su klimatske promjene, povećanje troškova zdravstvene skrbi i starenje stanovništva.

Na Europskoj razini, Europska komisija izjasnila se uz ostale korake da će I poduzeti potrebno za reforme fondova za istraživanje i inovaciju i povećati podršku u području poslovnog ICT sektora kako bi se povećala tehnološka snaga EU na ključnim područjima i stvorili uvjeti za visok rast SME-a uz nastajanje novih tržišta i ICT inovacija. Europska Unija kroz novu kohezijsku politiku za razdoblje od 2014. Do 2020. U sklopu Strategija 2020. Podržavat će ciljeve kroz ulaganje u infrastrukturu za ICT u svim regijama (osobito u udaljenim i ruralnim područjima manje razvijenih regija EU-a), povećavanjem pristupa brzim širokopojasnim mrežama radi poticanja produktivnosti tvrtki i omogućivanja rada od kuće, ulaganjem u razvoj i nadogradnju alata ICT-a za istraživanje i inovacije, računalstvo u oblaku, zaštita podataka i sigurnost na internet, Nastavljanjem prijelaza na inovativne primjene ICT-a u tvrtkama, među građanima i u javnoj upravi, jačanjem digitalne pismenosti I povezanih poduzetničkih vještina. Ono što je za potrebe rada u novom strateškom pristupu jedna od najbitnijih odrednica je odluka o tome da se veliki dio sredstava iz EFRR-a namijenjen potpori MSP-ovima dodijeli novim poduzećima i novim poslovnim modelima u sektoru ICT-a.

Europska Unija zaključuje kako ulaganje u ICT pridonosi većem rastu prihoda i stvaranju više radnih mjesta tvrtkama koje koriste Internet. Učinkovitim korištenjem ICT-a povećava se radna produktivnost, a time i konkurentnost. Poboljšanim pristupom kvalitetnom ICT-u, osobito u udaljenim područjima, može se povećati kvaliteta života pojedinaca jer im se time olakšava pristup uslugama kao što je primjerice e-zdravstvo.

5.1.1 REPUBLIKA HRVATSKA I ICT

U sklopu unaprjeđenja ICT-a Republika Hrvatska ima nekoliko strateških dokumenata koji su us kladu sa Digitalnom agendom I Strategijom 2020. Neki od njih su: Plan razvoja istraživačke i inovacijske infrastrukture u Republici Hrvatskoj, Strategija e-Hrvatska 2020.,..

Ipak, što se tiče ICT-a u sferi poduzetništva najbitniju ulogu ima prethodno opisana Strategija za poduzetnike. U radu je već nabrojeno pet strateških ciljeva koji su Strategijom definirani. Naglasak ovog poglavlja je na prvom strateškom cilju – Unaprjeđenje ekonomske uspješnosti malog gospodarstva u sektorima prerađivačkih I uslužnih djelatnosti većim ulaganjem u R&D, višim stupnjem inovacija, rastom izvoza te daljnjim razvojem poslovnih mreža I povezanosti Unutar prvog strateškog cilja, strategija razmatra slučajeve u kojima se konkurentnost može osigurati modernizacijom proizvodnje zbog uvođenja novih, učinkovitijih postrojenja i strojeva, tehnologija, postupaka i normi. Priznaje kako je važno pružiti potporu malom gospodarstvu da moderniziraju te unaprijede opremu i objekte. „U drugim će slučajevima za održavanje konkurentnosti biti potrebne inovacije i ulaganja u R&D. U protivnom, može se očekivati pad konkurentnosti hrvatskog malog gospodarstva“ (Ministarstvo poduzetništva I obrta, 2013:36) Mjere koje su propisane strategijom u svrhu realizacije strategije su sljedeće:

- Pružanje potpore poduzećima u modernizaciji postrojenja i opreme, uvođenju tehnologija, postupaka i normi te mjere za unapređenje učinkovitosti sektora proizvodnje
- Promicanje usvajanja i uporabe informacijske te komunikacijske tehnologije i potpora ulaganju u digitalnu tehnologiju u skladu s Akcijskim planom za poduzetništvo 2020. Godine Pružanje pomoći pojedinačnim poduzećima i skupinama poduzeća u procesu internacionalizacije poslovanja
- Razvoj klastera, udruga, vrijednosnih lanaca i poslovnih mreža koje obuhvaćaju malo gospodarstvo, PPI-ja i javnih istraživačkih organizacija za jačanje konkurentnosti pojedinačnih poduzeća
- Pružanje potpore poduzećima za ulaganje u R&D i inovacije te povezivanje s visokoškolskim ustanovama i javnim istraživačkim organizacijama za jačanje konkurentnosti razvojem novih proizvoda i usluga
- Pružanje potpore poduzećima u primjeni tehničkih normi i sustava kvalitete.» (Ministarstvo poduzetništva i obrta, 2013:41).

Daljnja operacionalizacija strategije provodi se kroz Operativni program „Kohezija i Konkurentnost“ i financira kroz Europski fond za regionalni razvoj. Operacionalizacija kroz Operativni program „Kohezija i Konkurentnost“ je djelomično objašnjena u prethodnim poglavljima sa naglaskom na MSP kao korisnike. Nastavno, prikazat ćemo strukturne fondove kao financijske instrumente za podršku MSP-u u svrhu ICT-a unutar spomenutog Operativnog programa i njegovih prioritetnih osi.

5.1.2 ISTRAŽIVANJE STRUKTURNIH FONDOVA ZA MSP U SVRHU ICT-A

Provela sam istraživanje javno objavljenih natječaja ERDF-a. Istraživanje je vođeno sa nekoliko kriterija.

Fond koji se istražuje je Europski fond za regionalni razvoj. Korisnici fonda moraju u svakom natječaju biti definirani kao mali i srednji poduzetnici. Natječaje smo za potrebe istraživanja klasificirali na dvije grupe: otvoreni i zatvoreni. U slučaju ispitivanja rezultata natječaja analizirali su se samo zatvoreni natječaji čiji su rezultati javno objavljeni. Zatim smo ispitujući financiranja aktivnosti za ICT unutar te klasifikacije za obje klase uveli dvije podgrupe natječaja. Prvu grupu čine natječaji čija je sama svrha uvođenje i /ili modernizacija ICT-a te su tako definirani u ciljevima natječaja. Drugu grupu čine natječaji kojima se pod aktivnostima za (su)financiranje iz strukturnih fondova navodi ICT. Istraživanje se ograđuje od analize krajnje svrhe korištenja financijskih sredstava u smislu analiziranja koje potrebe MSP-a zadovoljava modernizacija ICT-a (razvoj poslovnih procesa, istraživanje, unaprjeđenje prodaje,..)

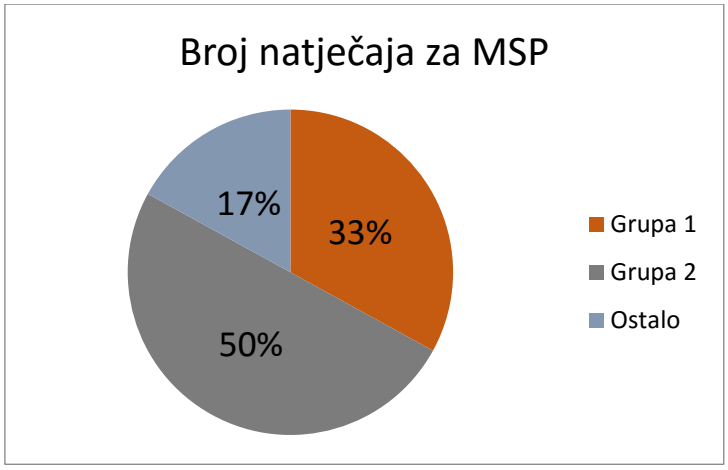
Tablica 3. Podaci zatvorenih natječaja strukturnih fondova

Kriterij	Ukupan broj natječaja	Raspoloživa sredstva	Broj objavljenih projekata	Raspoloživa sredstva sa objavljenim projektima	Iskorištena sredstva
MSP	6	1.503.911.730,21 kn	123	1.410.386.329,79 kn	389.139.852,98 kn
1.grupa	2	60.272.169,79 kn	77	37.472.169,79 kn	37.596.779,06 kn
2.grupa	3	1.372.914.160,00 kn	46	1.372.914.160,00 kn	351.543.073,92 kn

Izvor: www.strukutrnifondovi.hr, 2016.

Svrha analize zatvorenih natječaja je pokazati udio natječaja i/ili sredstava koje imaju mogućnosti financiranja ICT-a malog i srednjeg poduzetništva s obzirom na sveukupne natječaje za MSP.

Slika 6. Udio natječaja za ICT u natječajima za MSP

Izvor: www.strukturnifondovi.hr, 2016.

Istraživanje pokazuje kako od ukupnog broja zatvorenih natječaja koji se (su)financiraju iz ERDF-a čiji su definirani korisnici malo i srednje poduzetništvo više od 33 % njih spada u našu prvu grupu koji za cilj i fokus imaju ICT u MSP-u. Sam po sebi podatak se ne čini toliko značajan. S druge strane 1/3 natječaja čini visok stupanj fokusa na ICT ukoliko se uzmu u obzir ostali, u radu spomenuti, problemi s kojima se MSP susreće na hrvatskom tržištu a koji se europskim politikama pokušavaju riješiti. Taj postotak postaje znatno viši kada mu se pridoda i druga grupa analiziranih natječaja. 50% zatvorenih natječaja ERDF-a čiji su korisnici MSP unutar definiranih aktivnosti za financiranje sadrže i financiranje informatičko-komunikacijske tehnologije u projektu koji se prijavljuje. Zajednički te dvije grupe čine više od 83% ukupnih natječaja ERDF-a za MSP.

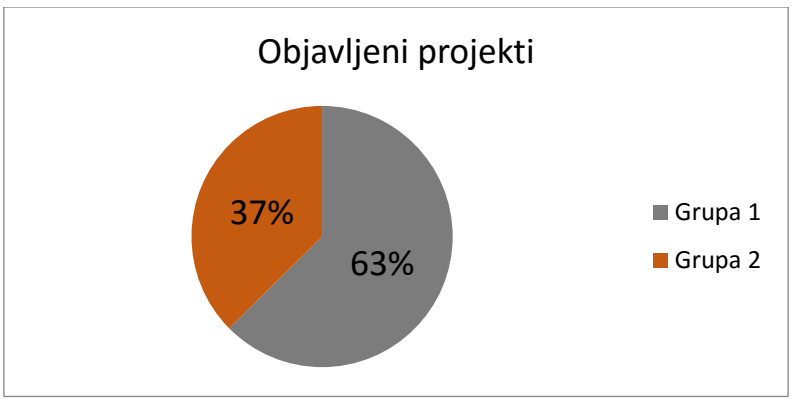
Slika 7. Udio raspoloživih sredstava za ICT unutar sveukupno raspoloživih sredstava za MSP-u

Izvor: www.strukturnifondovi.hr,2016.

Slika 7. grafikona pokazuje korelacije raspoloživih sredstava za MSP kao korisnike fonda. Istraživanje je pokazalo kako od ukupnog broja raspoloživih sredstava predviđenih za trenutno zatvorene natječaje čiji su korisnici MSP 4% tada raspoloživih sredstava činila su sredstva za cilj ICT-a (prva grupa). Druga grupa natječaja čini udio od 91% ukupnih raspoloživih sredstava za MSP[4].

Slika 8. Udio ICT projekata u sveukupnom broju MSP projekata

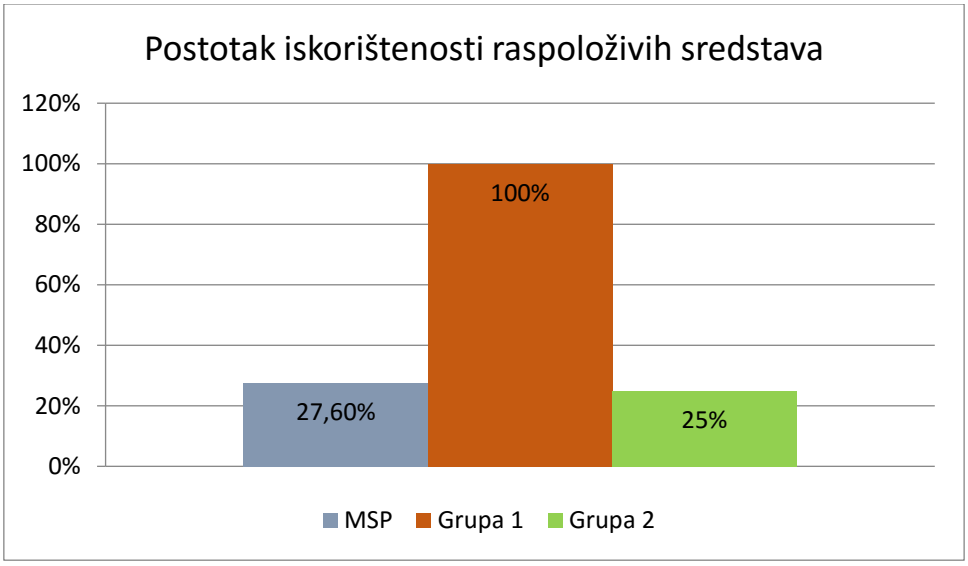

Izvor: www.strukturnifondovi.hr, 2016.

[4] U ovom slučaju ne smijemo zaboraviti činjenicu kako je ICT samo jedna od niza aktivnosti koji se mogu financirati sa raspoloživim sredstvima, prema tome udio za ICT bi u tom slučaju iznosio puno manje. Nažalost, unutar natječaja nije određen udio koji se može koristiti kako bi imali točne podatke raspoloživih sredstava samo za interesne aktivnosti.

Slika 8. grafikona pokazuje broj projekata sa javno dostupnim podacima u postotcima. Od ukupnog broja navedenih projekata MSP-a više od 62% projekata čine projekti prve grupe natječaja. Objavljeni projekti druge grupe natječaja čine stalih 37,4% projekata. Što znači da od svih objavljenih rezultata projekata svaki od njih mogao je u sebi sadržavati financiranje dijela ICT-a za MSP kao korisnika.

Slika 9. Udio iskorištenih sredstava s obzirom na raspoloživa sredstva natječaja za MSP

Izvor: www.strukturnifondovi.hr, 2016.

Slika 9. Prikazuje grafikon kojim se utvrđuje korelacija predviđenih i iskorištenih sredstava. Za potrebe analize korišteni su natječaji koji su imali javno objavljene rezultate, prema tome rezultati se odnose postotak projektima iskorištenih sredstava unutar sredstava koji su natječajem stavljeni na raspolaganje.

Istraživanje je pokazalo kako su sva predviđena sredstva natječaja za svrhu ICT-a iskorištena od strane korisnika fondova. S druge strane sveukupni broj iskorištenih sredstava natječaja za MSP iznosi 27,6% sredstava koji su predviđeni natječajem. Malo niži je postotak iskorištenih sredstava u natječajima druge grupe. Točnije više od 25% od ukupno sredstava na raspolaganju MSP-u iskorišteno je u projektima koji su prošli natječaje gdje je ICT bilo jedna od dozvoljenih aktivnosti za financiranje. Iznesenu podaci govore o velikoj potražni za ICT-

om u sferi MSP-a i olakšanom financijskom pristupu potrebnoj modernizaciji koji je MSP-u od velikog značenja na tržištu. Isto tako, pokazuju trend u kojem je MSP svjestan prednosti koje mu ICT donosi, te ukazuje na potrebu za nastavkom natječaja. Drugi dio istraživanja u kojem su analizirani otvoreni natječaji pokazuje nastavlja li se taj trend.

Tablica 4. Podaci otvorenih natječaja za MSP

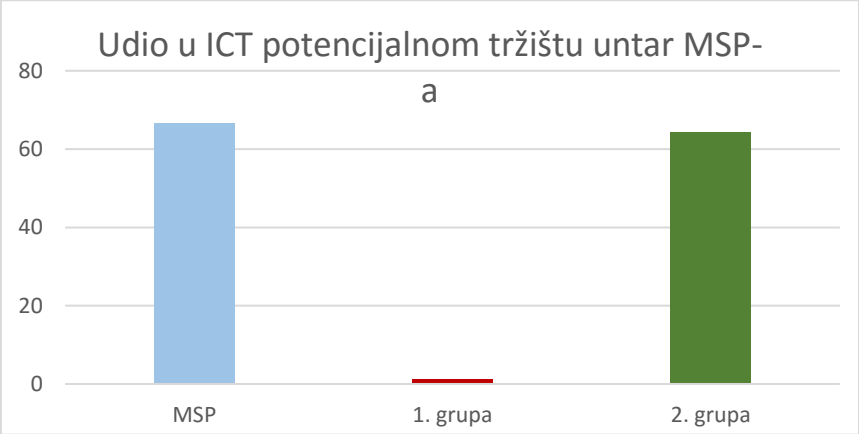
Kriterij	Broj natječaja	Raspoloživa sredstva
MSP	5	2.211.800.000,00 kn
1.grupa	0	0
2.grupa	5	2.211.800.000,00 kn

Izvor: www.strukturnifondovi.hr, 2016.

Analizom podataka otvorenih natječaja u periodu kada su podaci skupljani pokazuje kako od ukupnog broja otvorenih natječaja ni jedan od natječaja nije natječaj prve grupe. Taj podatak iznenađuje s obzirom na prethodnu analizu kojom je pokazano kako je u slučaju prve grupe natječaja iskoristivost sredstava bila potpuna. S druge strane, u svim trenutno otvorenim natječajima pod definiranim aktivnostima je i stavka ICT-a unutar projekta. Cilj istraživanja nije prognoza sljedećih natječaja nego ispitivanje mogućnosti korištenja sredstava za svrhe ICT-a u MSP-u. No, svakako ću napomenuti da trenutno otvoreni natječaji ne označavaju nužno negativan trend budući da je vremenski period od zadnjeg zatvorenog natječaja koji je u kategoriji prve grupe prošlo tek nekoliko mjeseci. S druge strane, pozitivan je pomak da ukupno svi natječaji imaju mogućnost financiranja aktivnosti pod koje može biti uračunat ICT.

Usporedili smo podatke istraživanja ICT tržišnog potencijala iz 2013.godine i raspoloživih sredstava ERDF-a za srednje i malo poduzetništvo do danas. Važno je napomenuti kako vremenski period odgovara budući da je pretpostavljeni tržišni potencijal za četverogodišnji period od dana istraživanja, što čini zaključak sa 2017.godinom. Isti je vremenski period u početka prvog, trenutno zatvorenog, istraživanog natječaja do zatvaranja zadnjeg koji je trenutno otvoren. Rezultati su pokazali sljedeće:

Slika 10. Udio raspoloživih sredstava strukturnih fondova u ICT potencijalnom tržištu

Izvor: www.strukturnifondovi.hr, 2016.

Ukupno potencijalno tržište za ICT u MSP-u premašuje raspoloživa sredstva ERDF-a koja su pretpostavljena za sve aktivnosti MSP korisnika. Natječaji ERDF-a koji su definirani izričito za korisnike MSP sa svrhom ICT-a imaju raspoloživa sredstava koja čine samo malo više od 1% ukupnog potencijala. Druga grupa ima mogućnost korištenja ukupno oko 64% ICT tržišnog potencijala, s tim da se ne uzima u obzir i ostale aktivnosti propisane tim natječajem.

Interpretacija analiziranih podataka dovodi do zaključka kako je interes za modernizacijom ICT u MSP-u izrazito velik. To nam dokazuje 100% iskorištenost sredstava u kojima su natječaji bili svrstani u 1.grupu. Veliki interes dokazuje i osviještenost malog i srednjeg poduzetništva o ovisnosti o stupnju modernizacije i adaptacije ICT-a u svrhu vlastitog razvoja.

Nažalost zbog nedovoljno podataka o projektima druge grupe nije vidljivo koliko se resursa koristi za ICT unutar projekata. Svakako, bitna je informacija kako je mogućnost financiranja unutar projekata moguća i za ICT i da takav je oblik natječaja najčešći. Dokaz tome je da trenutno svi otvoreni natječaji za MSP čine dotičnu drugu grupu.

Iako su nerealna očekivanja kako će strukturnim fondovima biti (su)financiran čitav potencijal za ICT unutar MSP, podatak od 1% ipak se čini premali. Ono što zabrinjava je podatak da trenutno nema otvorenih fondova koji bi spadali u našu grupu. Na malim i srednjim poduzetnicima ostaje potencijal ICT-a koji mogu iskoristiti unutar druge grupe.

6 ZAKLJUČAK

Europska politika prema MSP-u vodi se u sklopu kohezijske politike čiji je cilj smanjivanjem ekonomsku, socijalnu i teritorijalnu koheziju u smislu poticanja konkurentnosti i zelenog gospodarskog rasta, više prilika za zapošljavanje i bolje kvalitete života, povezivanje regija kako bi mogle zajednički iskoristiti svoje snage u rješavanju zajedničkih izazova što bi pridonijelo jačanju EU u cjelini. Kohezijska politika služi kao instrument financijske solidarnosti i kohezije EU kroz tri fonda. Trenutna strategija Kohezijske politike opisana je u strategiji Europa 2020. čije su ciljeve države članice morale implementirati u svoje nacionalne strategije. Kroz rad objašnjava se postupak implementacije kohezijske politike u Republiku Hrvatsku kroz partnerski sporazum i operativne programe. Naglasak na malo i srednje poduzetništvo Europska Unija stavlja kroz Akt o malom poduzetništvu i načelo «think small first». Razlog tome je što se MSP unutar EU priznaje kao pokretač gospodarstva i ekonomske stabilnosti budući da udio zaposlenih u sferi MSP-a iznosi skoro 70% i MSP prelazi preko 90% zastupljenosti na tržištu. Republika Hrvatska bilježi slične statističke podatke. Razlika je što se uz probleme MSP-a na Europskom tržištu unutar tržišta Republike Hrvatske pojavljuje veći broj zapreka. Najčešći problemi MSP-a su razna ograničenja administrativnog karaktera, nedostatak kvalificirane radne snage, nerazvijena infrastruktura, ograničen pristup financiranju, problemi u primjeni novih tehnologija, i sl. Hrvatski odgovor na EU Akt o malom gospodarstvu i Akcijskom planu 2020 za razvoj poduzetništva je Strategija za poduzetništvo sa ciljem povećanja konkurentnosti gospodarstva. Unutar strategije definirano je 5 ciljeva: poboljšanje ekonomske uspješnosti, poboljšan pristup financiranju, promocija poduzetništva, poboljšanje poduzetničkih vještina i poboljšano poslovno okruženje. Ciljeve koje strategija navodi operacionalizirani su kroz Operativni program «Kohezija i konkurentnost» koji sa tri od deset prioritetnih osi definira MSP kao korisnika ili konačan cilj poticanja. Financijski instrument Operativnog programa «Kohezija i Konkurentnost» je Europski fond za regionalni razvoj. Istraživanje hrvatskih natječaja za korištenje ERDF-a dovelo nas je do zaključka kako je visok postotak kojeg MSP može zauzimat kao korisnik financijskih resursa i time smo potvrdili da je njegov razvoj važan za razvoj cjelokupnog gospodarstva. Razvoj MSP-a ovisi o više faktora poput pozicije na tržištu, educiranosti i stručnoj usavršenosti zaposlenika, stopi inovativnosti, itd. Jedan od načina na koji se MSP može uspješno razvijati je modernizacijom internog ICT-a koji mu omogućuje smanjenje operativnih troškova, kompetitivnost na tržištu, veću razinu inovativnosti, olakšavajući pristup informacijama, poboljšanje poslovnih procesa i sl. Kroz pet faza razvoja MSP-a koje

promatra Antlová dokazali smo direktnu povezanost razvoja MSP-a sa razinom adaptacije ICT-a. Peti stupanj ili, kako ga Antlová naziva stupanj zrelosti je stupanj na kojem se nalazi mali broj MSP-ova ali je ujedno stupanj koji je krajnji cilj razvoja svakom pojedinačno. Taj stupanj pretpostavlja informatičke sustave koji bi omogućili zadržavanje, sortiranje i analizu podataka za interne procese i dugoročne planove za investicije u ICT. Dokaz tome je istraživanje slučaja Hrvatske i pretpostavljenog potencijala ICT tržišta u MSP-u. Od 3 stupnja ICT adaptacije Hrvatska se po sveukupnom broju 2013. Nalazila između prvog i drugog stupnja ICT adaptacije. Interes za napretkom u adaptaciji ICT-a u MSP-u je velik. To osim istraživanja potencijalnog tržišta vidi i na iskorištavanju strukturnih fondova koji za cilj imaju modernizaciju ili nadogradnju ICT sustava u MSP-u. ICT kao sektor budućnosti prepoznat je od Europske Unije unutar Strategije 2020. sa posebnom agendom Digitalni plan za Europu. Europska Komisija izjasnila se poticati ICT kroz reforme fondova, podršku ICT sektoru i poticajima za MSP. Hrvatska u skladu sa europskim politikama unutar Strategije za poduzetništvo u prvom strateškom cilju definira podršku poduzećima za modernizaciji postrojenja i opreme, uvođenju tehnologija, te promicanje usvajanja i uporabe informacijske te komunikacijske tehnologije i potpora ulaganju u digitalnu tehnologiju. Dokazali smo kako to čini uz pomoć ERDF-a gdje je MSP do sada imao 1/3 natječaja koji su služili samo za ICT, i polovinu natječaja unutar kojeg se ICT moga financirati u sklopu šireg projekta. Raspoloživost sredstva definiranih isključivo za ICT čini zasada još mali broj s obzirom na potrebe MSP-a, ali veliki broj raspoloživih sredstava kojim se mogu financirati projekti koji unutar sebe definiraju i aktivnosti ICT-a govori u prilog tome da se ove dvije korelacije kompenziraju. ICT nije jedini pokretač razvoja MSP-a, ali je njegov primaran i sve više nužan dio.

Literatura

- Alpeza, M., Biškupić, N., Eterović, D., Oberman, M., Oberman Peterka, S., Singer, S. and Šarlija, N., 2015. *„Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj– 2013.“*. Dostupno na: http://www.cepor.hr/Izvjesce%20o%20malim%20i%20srednjim%20poduzecima%202013_CEPOR.pdf
- Antlová, K., 2009. „*Motivation and barriers of ICT adoption in small and medium-sized enterprises*“, E+ M Ekonomie a management, (2), p.140-155
- Barba-Sánchez, V., del Pilar Martínez-Ruiz, M. and Jiménez-Zarco, A.I., 2007. „*Drivers, benefits and challenges of ICT adoption by small and medium sized enterprises (SMEs): a literature review*“, Problems and Perspectives in Management, 5(1), p.103.
- CEPOR, 2014. „*Izvješće o malim i srednjim poduzetnicima 2014.godine*“ Dostupno na: http://www.cepor.hr/nova/wp-content/uploads/2015/03/SME-report-2014-HR-web.pdf
- CEPOR, 2015. „*Izvješće o malim i srednjim poduzetnicima, 2015.*“ Dostupno na: http://www.cepor.hr/wp-content/uploads/2016/06/Cepor-izvjesce-2015-HR.pdf
- Đulabić, V., 2014. „*Kohezijska politika Europske unije kao instrument razvoja Hrvatske*“ Političke analize, 5(17), pp.17-22.
- Europska komisija: “*KOHEZIJSKA POLITIKA EU-A ZA RAZDOBLJE OD 2014. DO 2020.: Ciljna ulaganja u glavne prioritete rasta*” Dostupno na: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/fiche_ict_hr.pdf
- FINA, 2013. „*Analiza financijskih rezultata poslovanja poduzetnika u Republici Hrvatskoj u 2013. godini.“* Dostupno na: www.fina.hr
- Hrvatska gospodarska komora, 2015. *„Kohezijska politika Europske Unije i Hrvatska 2014. – 2020.: Vodič kroz strateški okvir i pregled mogućnosti financiranja“*, Zagreb Dostupno na: https://izvoz.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Kohezijska%20politika%20EU%20i%20Hrvatska%202014.-2020..pdf

- Jovančević, R., 2012. *„Izazovi kohezijske politike Europske unije, 2014-2020.“* Razvojna strategija malog nacionalnog gospodarstva u globaliziranom svijetu, pp.179-207.
- Kesner-Škreb, M., 2009. *„Regionalna politika Europske unije“,* Financijska teorija i praksa, 33(1), pp.103-105.
- Kutnjak, G., 2010. *„Europska unija u funkciji poticanja i razvoja malog i srednjeg poduzetništva“,* Poslovna izvrsnost, *4*(2), pp.79-90.
- Ministarstvo poduzetništva I obrta, 2013. *„Strategija za razvoj poduzetništva u Republici Hrvatskoj 2013.-2020.“*
  Dostupno na: https://poduzetnistvo.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/Strategy-HR-Final.pdf
- Mirić, O., 2009. *„Regionalna politika Evropske unije kao motor privrednog razvoja“,* Evropski pokret u Srbiji, Beograd.
- Nikić Čakar, D., 2008.*“ " Europa s nekim regijama": slabosti teorije višerazinskog upravljanja u objašnjavanju strukturne politike Europske unije„*, Anali Hrvatskog politološkog društva, 4(1), pp.143-170.
- Ured za publikacije Europske unije, 2014. „*Politike Europske Unije: Poduzetništvo“*, Luxembourg
  Dostupno na: http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/hr/enterprise_hr.pdf
- Ured za publikacije Europske unije, 2014 :“ *Regionalna politika*. *Luxembourg“*
  Dostupno na: http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/hr/regional_policy_hr.pdf